

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Diplomová práce

**ANALYTICKÁ PSYCHOLOGIE V KULTUŘE
20. STOLETÍ**

Bc. Lucie Mourková

Plzeň 2012

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia
Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

ANALYTICKÁ PSYCHOLOGIE V KULTUŘE
20. STOLETÍ

Bc. Lucie Mourková

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Nikolaj Demjančuk CSc.

Katedra filozofie Fakulta filozofická Západočeské univerzity v
Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval (a) samostatně a použil (a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červen 2012

Obsah

1.Úvod.....	5
2.Základní pojmy.....	7
2.1. Psychoanalýza.....	7
<u>Fisher, S;Greenberg, R. The Scientific Credibility of Freud's Theories and Therapy. New York: Basic Books, 1977. ISBN 023106215X.....</u>	<u>9</u>
2.2. Analytická psychologie.....	12
3.Vznik psychologie jako vědy a její vývojové linie.....	16
4.Zrození psychoanalýzy v historickém a sociokulturním kontextu.....	26
5.Vědecko - kulturní předpoklady vzniku analytické psychologie.....	31
6.Rozbor děl Sigmunda Freuda a Carla Gustava Junga.....	40
7. Sigmund Freud.....	40
7.1. I. fáze: afekt a trauma.....	42
7.2. II. fáze: fáze topografického modelu psychiky.....	47
7.3. III. fáze: fáze strukturálního modelu lidské psychiky.....	53
8.Carl Gustav Jung.....	54
8.1.I. fáze: Jung a psychoanalýza.....	56
8.2.II. fáze: kolektivní nevědomí a archetypy.....	60
8.3.III. fáze: psychologie, Paracelsus a náboženství	68
9. Srovnání východisek psychoanalýzy a analytické psychologie.....	71
10. Závěr.....	79
11.Seznam použité literatury.....	81

1. Úvod

Oblastí, kterou se v diplomové práci zabývám, je problematika analytické psychologie, která je poměrně široká. Z tohoto důvodu se zaměřuji pouze na Analytickou psychologii v kultuře 20. století. Důvodem pro výběr tohoto tématu je jeho neustálá aktuálnost, neboť s analytickou psychologií se setkávám i v dnešní době, a to v podobě vlastní zkušenosti, či prostřednictvím literatury, ale i dalších médií. Důležitou okolností pro výběr tématu je také můj úzký vztah k psychoterapii jako takové. S Carlem Gustavem Jungem, důležitým představitelem analytické psychologie, jsem se měla možnost setkat nejen při studiu grafologie, ale i při prohlubování studia východních filosofii. Zaujala mne jeho osobnost a široké spektrum vědeckých zájmů. Uvědomila jsem si také vliv doby, ve které žil a tvořil, na jeho nové názory. Vzájemná interakce je také tématem diplomové práce.

V úvodu teoretické části práce je definováno základní pojmosloví, které se váže k danému tématu. Vymezeny jsou zejména pojmy psychoanalýza, analytická psychologie a jejich členění. Všechny pojmy jsou nezbytné pro pochopení dalších faktů uvedených v diplomové práci. V praktické části jsou vymezeny předpoklady vzniku analytické psychologie. Ty jsou členěny na historické, vědecké a sociálně kulturní. Následující výzkumná část je věnována rozboru děl významných představitelů dané problematiky. Sigmunda Freuda jako zakladatele psychoanalýzy, Carla Gustava Junga jako zakladatele analytické psychologie. Rozbor je založen na sledování a srovnávání empirických, teoretických a filosofických východisek, jejich dobové podmíněnosti a dynamice. Na základě tohoto rozboru jsou nalezeny odlišnosti z hlediska používaného materiálu, způsobu jeho zpracování a interpretační strategie.

Cílem diplomové práce je najít historické, vědecké a kulturní podmínky zrození analytické psychologie, najít odlišnosti od klasické psychoanalýzy. Rozborem děl významných představitelů té doby se soustředit na sledování a srovnání empirických teoretických a filosofických východisek, jejich dobovou podmíněnost. Výsledkem bude zhodnocení dopadu koncepce na dobový kulturní kontext, který koncepci zrodil, ale také se jejím působením proměnil. Práce bude přínosná ve více rovinách: v pedagogické – výzkum může napomoci studentům psychologie uceleným rozborem děl pochopit dobu, ze které vycházely a naopak, na jednom místě najdou vzájemnou interakci, která jim pomůže sledovat podobné jevy i v současnosti, v osobní – při mém častém styku s psychoterapií využiji poznatků k lepšímu porozumění mechanismů, které jsou používány v interakci s dnešní dobou.

V současné době existuje celá řada metod, které dokáží analyzovat. V práci je použita komparativní analýza z důvodu dobré použitelnosti ve společenských vědách. Zakládá se na porovnávání určitých jevů ve společnosti. V tomto případě jsou nejprve definovány objekty výzkumu – představitelé psychoanalýzy. Poté je racionálně zdůvodněno, proč se práce zabývá právě těmito objekty komparace s ohledem na cíl práce. Byl vybrán okruh klíčových proměnných, ty jsou podrobně sledovány, popsány a následně analyzovány a srovnány. Současně probíhá vymezení komparace vzhledem k časové ose, tzn. době, ke které se vztahuje.

V práci je použito několik typů zdrojů. Pro data, tím myslím předmět samotného výzkumu, jsou využívána samotná díla vybraných autorů, včetně kazuistik a konzultací s odborníky v daném oboru. Pro data uvedená v teoretické části je použita literatura, která byla vydána k tomuto tématu a je uvedena v přehledu zdrojů.

2. Základní pojmy

2.1. Psychoanalýza

„Psychoanalýza je systematická snaha o porozumění, struktuře a dynamice vnitřního světa prožívající lidské bytosti“.¹

Psychologie i psychoanalýza jsou odnožemi vědy konce devatenáctého století: psychoanalýza vycházela z neurologie a psychologie se inspirovala fyzikou v psychofyzických teoriích Gustava Fechnera a Hermanna Helmholtze. Akademická psychologie se inspirovala technikami přírodních věd na rozdíl od psychoanalýzy, která si vyvinula vlastní metodu volných asociací, která slouží jako hrubé údaje o lidské subjektivní zkušenosti.² Právě důraz na lidské, subjektivní zkušenosti je podle některých hlavním rozdílem od předchozího pojetí psychologie.³

Je to zároveň teorie a terapie, má společnou hranici s literaturou, dále hraničí s psychiatrií a medicínou a třetí hranici pak sdílí s akademickou psychologíí. S literaturou sdílí psychoanalýza zájem o člověka, o lidské konání. S psychiatrií sdílí stejný cíl, nalézt efektivní léčbu duševní bolesti. Ale zásadně se liší v pohledu na příčiny nemoci. Psychoanalýza nabízí možnost léčby příčin, nikoli symptomů. Příčin, které se nacházejí v lidských vztazích a ve vnitřním světě jedince, nikoli ve špatném fungování mozku a centrálního nervového systému z biologického hlediska.⁴ S akademickou psychologíí má intelektuální hranice podobné. Psychologie i psychoanalýza jsou odnožemi vědy konce 19. století: psychoanalýza vycházela z neurologie a psychologie

¹ Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8. S. 9.

² Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8. s. 9. - 10.

³ Vavřda, V. Otázky soudobé psychoanalýzy. Praha: NLN, 2005. ISBN 80-7106-672-9. s. 11.

⁴ Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8. S. 9.

se inspirovala fyzikou v psychofyzických teoriích Gustava Fechnera a Hermanna Helmholtze. Akademická psychologie se inspirovala technikami přírodních věd na rozdíl od psychoanalýzy, která si vyvinula vlastní metodu volných asociací, která slouží jako hrubé údaje o lidské subjektivní zkušenosti.⁵

Erich Fromm míní, že si Freud a jeho spolupracovníci, začali stále více uvědomovat, že příznak je pouze projev nervového onemocnění a jestliže má dojít k úplnému vyléčení je nutné analyzovat pacientův charakter a pomoci mu ho proměnit. Nové dle Fromma bylo to, že Freudova škola přesunula svůj zájem z terapie neurotických potíží na terapii běžných potíží v životě. Předložili celkovou teorii lidského charakteru a nabízeli naději na změnu.⁶

Léčebné počátky psychoanalýzy, soustředěné naslouchání je úzce spjata s premisou vědy 19. století, totiž že svět lze pochopit. Přitažlivost dynamické psychoanalýzy, odráží naší vlastní potřebu, porozumět sám sobě a najít pro sebe porozumění u druhých.⁷

Další velký přínos Freuda je začátek využívání analytického sezení. Freud tím, že začal soustředěně naslouchat svým pacientů o jejich životě, trápení a pocitech s přesvědčením, že jestliže bude dostatečně soustředěně naslouchat, je možné pochopit i symptomy. Tím otevřel dveře do vnitřního světa lidí a zároveň nám předložil teorii pomáhající nám pochopit, s čím se člověk může ve vnitřním světě setkat.⁸

V počátcích praktikování psychoanalytického sezení bylo objeveno, že díky dlouhodobému opakovanému sezení, začínají vycházet na povrch, silné a složité pacientovi myšlenky a pocity. Analytický vztah umožnil systematické zkoumání toho, co bylo později nazváno přenosovým vztahem mezi analyzandem a analytikem. Freud varoval jedny ze svých prvních

⁵ Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8. s. 9. -10.

⁶ Fromm, E. Psychoanalýza a náboženství. Praha: AURORA, 2003. ISBN 80-7299-066-7. s. 74.

⁷ Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8. s. 19.

⁸ Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8. s. 19.

praktikujících kolegů, v článku z roku 1916: „ačkoli by se to mohlo zdát, nejste to vy, do koho je váš pacient zamilovaný“.⁹

Kritika psychoanalýzy, která se objevila velice brzy, má mnoho podobných rysů s kritikou psychologie jako takové. Pokud pomineme původní kritické hlasy, které vyplývaly z dobových zvyklostí a mravů, ať už se jednalo o mravokárce, kteří ji považovali za příliš obscénní, komunisty, kteří ji kritizovali jako buržoazní a dekadentní či nacisty, kteří nebyli smířeni s Freudovým židovským původem,¹⁰ dostáváme se právě ke kritice vědeckého přínosu psychoanalýzy. Ta se týká metody ověřování dat, která není v případě psychoanalýzy experimentální, ale indukční. Skutečnost, že experiment metodou psychoanalýzy, můžeme vysledovat již u prvních Freudových děl, nicméně metoda indukce, jakkoli kritizovaná, přinesla Freudovy mnohé výsledky. To potvrzují ve své práci i Fisher s Greenbergem, kteří se zabývali důvěryhodností Freudových závěrů a shledávají, že většina konceptů navržených Freudem byla potvrzena.¹¹

Podle některých autorů je nutné rozlišovat psychoanalytickou teorii od léčebné praxe.¹² V následující podkapitole se budeme věnovat především teoretickým pojmům Freudovy psychoanalýzy. K vývoji jejího užívání se vrátíme v další části práce.

Mezi základní pojmy, se kterými budu ve své práci nadále pracovat, patří Freudovo dělení psychiky, a to jak topografické, tak strukturální. Ve svém Výkladu snů Freud vymezuje základní dělení psychiky, kterými jsou podle topografického dělení vědomí, nevědomí a předvědomí.¹³ Za zásadní bývá považován především objev nevědomí, jelikož do té doby se psychologie zabývá pouze procesy vědomými. Nebyl ovšem první, kdo tuto myšlenku objevil, L. L. White ukázal v díle *Nevědomí před Freudem*, že myšlenka

⁹ Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8. s. 20.

¹⁰ Frosh, S. Freud, Psychoanalysis and Anti-Semitism. *Psychoanalytic Review* 91, no. 3, 2004. s. 309-330.

¹¹ Fisher, S; Greenberg, R. *The Scientific Credibility of Freud's Theories and Therapy*. New York: Basic Books, 1977. ISBN 023106215X.

¹² Vavřda, V. *Otázky soudobé psychoanalýzy*. Praha: NLN, 2005. ISBN 80-7106-672-9. s. 14.

¹³ Freud, S. *Výklad snů*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2003. ISBN 80-86559-16-5.

nevědomých procesů byla v mnoha aspektech pochopena v 17. století, aktuální se stala kolem roku 1800 a účinnou kolem roku 1900 kdy ji Freud klinicky aplikoval a umožnil její využití v praxi.¹⁴ Jung o nevědomí s tímto spojením hovoří na jedné ze svých tavitockých přednášek:¹⁵

„Slovo nevědomí není Freudův vynález. Bylo v německé filosofii známo dávno před tím, znal je Kant, Leibniz a další a každý z nich podává svou vlastní definici tohoto termínu.“¹⁶

Vědomí považuje Freud za tu část osobnosti, kterou si daná osoba zcela uvědomuje. Po vědomí následuje tzv. předvědomí, které se nachází na pomezí mezi procesy vědomými a nevědomými. Nachází se zde zážitky či myšlenky, které si lze vybavit a podobně jako vědomé pochody je převést do verbální podoby. Nevědomí je podle Freuda vůbec nejrozsáhlejší část psychiky, která je vědomí nepřístupná. Nevědomí je neorganizované a chaotické a obsahuje různé představy, přání, obavy či myšlenky. Tyto nevědomé pochody mají ovšem neustálou snahu stát se vědomými a dochází tak k neustálému souboji s vědomím, které se tomu snaží zabránit. Zde existuje souvislost s Freudovou neměnností psychiky, podle které v určité soustavě existuje určitá konstantní energie, která má tendence vyrovnávat veškeré anomálie. Pokud tedy jedince například něco rozzlobí, má tendenci si svou zlost vybit, abychom onu rovnováhu zachovali.¹⁷ Je poměrně zajímavé, jak vyplývá z Freudovy práce, že v nevědomí probíhají všechny jevy tak, jako by bylo vědomé.

Tzv. strukturální dělení psychiky je potom formulováno ve Freudově knize *Já a ono*. Podle tohoto dělení se skládá osobnost ze tří částí, a to id-ego-superego. Vědomá a předvědomá část psychiky je potom obsažena především ve struktuře ego, nevědomé síly jsou potom soustředěny v Idu. Id je potom utvářen tzv. sekundárním procesem, tedy odkládáním okamžitých

¹⁴ Storr, A. FREUD. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-85794-93-4. s. 133.

¹⁵ Podle Tavistocké kliniky, ve které byla v roce 1935 přednesena série přednášek C.G. Jungem.

¹⁶ Jung, C. G. Analytická psychologie, Její teorie a praxe. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0418-1. s. 72.

¹⁷ Hunt, M. Dějiny psychologie. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-814-2.

reakcí.¹⁸ Id je podle Freuda „[...] *organický zdroj neorganizovaných pudových energií, jež plynou v jakési nečasové dimenzi tím, že působí nebo „mluví“ mimo obvyklé logické kategorie a rovněž mimo jakýkoli pojem hodnoty nebo dobra, zla nebo morálnosti.*“¹⁹ Id v sobě obsahuje primitivní pudy, které mají snahu se dostat na povrch, nejvýznamnější je potom podle Freuda princip slasti. Ego, tedy já, je struktura, která plní vyrovnávací funkci mezi idem, superegem a realitou.²⁰ Superego je potom charakterizováno jako nadjá a jeho přítomnost je zjevná díky pocitům viny, výčtkám svědomí, studu či hanbě. Superego vzniká z pudů, které byly nějakým způsobem zkroceny. Jedná se o hlas svědomí, který je v dítěti nejdříve představován autoritou rodičů. Teprve v důsledku identifikace se stává samostatnou složkou mysli jedince. Samotná identifikace je potom „[...] *psychologický proces, v němž dochází k částečné nebo úplné disimilaci osobnosti.*“²¹

Se strukturálním dělením úzce souvisí i tzv. ego-obranné mechanismy. Ty řeší, resp. popisují následné vzájemné konflikty všech tří složek. Těmito mechanismy se ovšem zabývala až Freudova dcera Anna a z tohoto důvodu následuje pouze jejich stručný výčet. Jedná se o regresi – návrat k předchozímu stavu, vytěsnění – odsun negativního do nevědomí, reaktivní útvary – protikladné postoje oproti pudovým tendencím, izolaci – izolování afektu od představy, projekci – objevování chyb ve svém protějšku, obrácení proti sobě (obrácení agrese proti sobě), popření - odmítnutí situace a identifikaci s agresorem, jeho nápodoba.²²

Jedním z obranných mechanismů, kterými se zabýval i Freud, je tzv. sublimace. Jedná se o fenomén, ve kterém dochází k zaměňování původních sexuálních cílů či tužeb na ty nesexuální.²³

¹⁸ Černoušek, M. Dobyvatel nevědomí. Praha: Paseka, 1998. ISBN 80-7185-148-5. s. 99.

¹⁹ Kolář, Z. Člověk v soudobé analýze. In K problematice světa, člověka a dějin ve filozofii XX. století. České Budějovice: Pedagogická fakulta JU, 1994. ISBN 80-7040-097-8. s. 12-13.

²⁰ Sandler, A. a kolektiv. Pacient a analytik. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901601-2-3-s. 10.

²¹ Sharp, D. Slovník základních pojmů psychologie C. C. Junga. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. ISBN 80-85880-39-3

²² Černoušek, M. Dobyvatel nevědomí. Praha: Paseka, 1998. ISBN 80-7185-148-5. s. 159.

²³ Freud, Sigmund. Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci. Praha: Orbis, 1991, s. 24.

2.2. Analytická psychologie

Analytická psychologie, která je v mnoha ohledech následnicí Freudovy psychoanalýzy, má současně spoustu odlišností. V některých ohledech Freudovy teze rozšiřuje, v jiných se chová jako úplně samostatné odvětví psychologie. Autoři, píšící o hlavním představiteli, Carlu Gustavu Jungovi, se ovšem neshodují na jeho největším přínosu. Nejčastěji bývá za nejvýznamnější považováno jeho rozšíření Freudova nevědomí na kolektivní a dělení na archetypy.²⁴ Podle jiných je mnohem přínosnější jeho nastínění nového paradigmatu chápání psýché a nastolení nového způsobu myšlení o duši a osobnosti.²⁵ Nemůže však být pochyb o tom, že pojmy jako kolektivní nevědomí či archetypy jsou s analytickou psychologií neodmyslitelně spjaty. Stejně tak jsou archetypy neodmyslitelně spjaty s kolektivním vědomím a naopak. „*Obsahy osobního nevědomí jsou zisky individuálního života, kdežto obsahy kolektivního nevědomí jsou a priori a stále existující archetypy.*“²⁶ Již z tohoto citátu lze odvodit, že kolektivní nevědomí bylo pro Junga významnější, než Freudovo osobní nevědomí. Kolektivní nevědomí je součástí psýché, která ovšem náleží celému lidskému druhu. Podle Junga se jedná o jakýsi soubor prvotních obrazů, jejichž exponenty jsou mýty všech národů. V podstatě celá mytologie je podle něj druhem projekce kolektivního nevědomí.²⁷

Obsah tohoto kolektivního nevědomí potom tvoří právě archetypy. Samotný archetyp je podle něj jakýsi typický vzor chování.²⁸ Tento vzor chování je ve všech kulturách stejný, zatížený dědičností pro celý lidský druh. Existuje

²⁴ Hopcke, R. Průvodce po vybraných spisech C. G. Junga. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. ISBN 80-900802-9-4. s. 17

²⁵ Smékal, V. Předmluva. In Jung, C.G. Analytická psychologie: její teorie a praxe. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0418-1. s. 9.

²⁶ Jung, C. G. AION: Příspěvky k symbolice bytostného já. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2003. ISBN 80-85880-26-1. s. 18.

²⁷ Jung, C. G. The Structure and Dynamics of the Psyche. Princeton University Press, 1972. s. 325.

²⁸ Jung, C. G. The Structure and Dynamics of the Psyche. Princeton University Press, 1972. s. 137.

v našem vědomí současně s vědomou psýché a představuje kolektivní, neosobní charakter našeho vědomí. V zásadě představují základní vzor instinktivního chování.²⁹

Podle Junga lze veškeré ideje a představy celé lidské rasy odvoditelné právě od archetypů, ať už se jedná o náboženské, vědecké, filozofické či morální pojmy. Za protiklad archetypu potom považuje instinkt, přičemž používá přirovnání k člověku ovládanému pudem a k člověku ovládaného duchem.³⁰

Mezi základní Jungovy archetypy patří stín, persona, anima/animus, bytostné Já, matka, otec, puer/božské dítě, Kora/panna, hrdina, moudrý stařec, kejklíč a coniunctio.³¹

Stín. Archetyp stínu je podle Junga představitelem temnoty a absolutního zla, jako protiklad k absolutnímu dobru. Tvrdil, že stín samotný má tendenci upadat do nevědomí, pokud ho tam dokonce sami nevytěsňujeme. Pokud je takový stín vytěsněn z naší mysli, může způsobovat neurotická onemocnění, případně může být projektován, připisován osobám v okolí jedince.³² Tato projekce v podstatě odpovídá projekci A. Freudové. Archetyp stínu podle Junga nelze naprosto odstranit, jelikož k jedinci neodmyslitelně patří, lze ho pouze rozpoznat a uznat jako součást naší psýché. Podle Junga je stín „... *morálním problémem, který je výzvou pro celou jáskou osobnost, neboť není s to rozpoznat a uvědomit si stín bez značného vynaložení morální odhodlanosti.*“³³

Persona. Persona, jakožto další z Jungových archetypů je poněkud odlišná od většiny ostatních archetypů. Jedná se v podstatě o praktickou složku, na rozdíl od těch vnitřních. Persona je v zásadě vnější složkou osobnosti, která

²⁹ Jung, C. G. Výbor z díla II. Archetypy a nevědomí. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 107.

³⁰ Jung, C. G. Člověk a duše. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0543-9.

³¹ Hopcke, R. Průvodce po vybraných spisech C. G. Junga. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. ISBN 80-900802-9-4.

³² Hopcke, R. Průvodce po vybraných spisech C. G. Junga. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. ISBN 80-900802-9-4. s. 76-78.

³³ Jung, C. G. AION: Příspěvky k symbolice bytostného já. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2003. ISBN 80-85880-26-1. s. 18.

vyvíjí interakce s okolním světem. Můžeme ji vymezit jako naši roli, či postavení ve společnosti. Stejně jako hercova maska, podle které je tento archetyp nazván, se jedná o naši tvář, která je viditelná všem ostatním lidem. Přestože mnozí jiní autoři vidí personu jako jev veskrze negativní, který znamená pouze klam, lež a přetvářku, Jung ji viděl jako jakýsi ochranný obal.³⁴

Anima/animus. V případě archetypu anima/ animus se jedná o jakési „sub-osobnosti“, které existují jak v ženách, tak v mužích. U mužské části populace se projevuje archetyp anima, tedy ženská složka, která je jemnější a emocionálnější, než jejich samotné mužské já. Naopak u žen se projevuje archetyp animus, který představuje maskulinní součást osobnosti, tedy charakteristiky, kterými jsou například bezcitnost, statnost, racionalita atd. Jedná se o symbolické způsoby chování, které jsou reprezentovány osobami opačného pohlaví, jsou to obrazy samotné duše. Podle R. Hopckeho a dalších se jedná o jeden z nejdůležitějších konceptů, protože dokazuje, že opačná pohlaví nejsou radikálně odlišná, ale existuje zde jakási entita, která je spojuje.³⁵ Jung sám tvrdí, že právě potlačování těchto odlišných rysů osobností, vede k jejich navršení a poté ke zvýšení pravděpodobnosti se do opačného pohlaví zamilovat, resp. vybrat si tu ženu/muže, která/ý odpovídá nejlépe danému archetypu animus/anima. Anima/animus není podle Junga výtvořem vědomí, ale naopak spontánním výtvořem nevědomí. V případě, že se dostává tato nevědomá složka do vědomí skrze sny, vystupuje obvykle personifikovaně.³⁶

Bytostné Já. Archetyp bytostného Já je celiství pohled na ego-komplex, zaručuje jeho stabilitu a dodává pocit celistvosti. Významné je jeho nalézání skrze náboženství, které popisuje například v kapitole *Kristus jako symbol*

³⁴ Hopcke, R. Průvodce po vybraných spisech C. G. Junga. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. ISBN 80-900802-9-4. s. 80-81.

³⁵ Hopcke, R. Průvodce po vybraných spisech C. G. Junga. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. ISBN 80-900802-9-4. s. 84-85.

³⁶ Jung, C. G. AION: Příspěvky k symbolice bytostného já. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2003. ISBN 80-85880-26-1. s. 23.

bytotného já, v díle *AION*.³⁷ Sám Kristus podle něj znázorňuje archetyp bytotné Já. Významné jsou pro tento archetyp následující jednání – události naplněné smyslem, tajuplné intervence a řešení, protože dokazují právě existenci bytotné Já jakožto součásti psyché.³⁸ S tímto archetypem je také pevně spjat pojem numinózum/ominózní, které označují dynamické působení, které je nezávislé na člověku, který je tomuto působení vystaven. Právě zážitky bytotného Já jsou považovány za typicky numinózní.³⁹

Matka. Archetyp matky je podle Junga obsažen v každém jednotlivci, přesto existují velké rozdíly v jeho obsažení u žen a u mužů. U mužů má archetyp matky úzkou souvislost s archetypem animy a do značné míry ji ovlivňuje. Stejně tak je archetypální matka úzce svázána s matkou jako s reálnou bytostí, která té archetypální vdechuje svou vlastní charakteristiku. Na archetyp matky je však potřeba pohlížet také s ohledem na prvotní symboly matky, jakožto Matky Země, Bohyně plodnosti a temné mateřské bohyně.⁴⁰

Otec. Archetyp otce je podle mnohých autorů u Junga poněkud podceňován a v jeho dílech je roztroušen. Podobně jako archetyp matky je i tento spojen s animem, je dokonce jejím prvním nositelem. Pro ženu pak může být samotným postojem, duchem, podle kterého se chová a žije.⁴¹

³⁷ Jung, C. G. *AION: Příspěvky k symbolice bytotného já*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2003. ISBN 80-85880-26-1. s. 44-74.

³⁸ Hopcke, R. *Průvodce po vybraných spisech C. G. Junga*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. ISBN 80-900802-9-4. s. 87.

³⁹ Sharp, D. *Slovník základních pojmů psychologie C. C. Junga*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. ISBN 80-85880-39-3. s. 104.

⁴⁰ Hopcke, R. *Průvodce po vybraných spisech C. G. Junga*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. ISBN

⁴¹ Sharp, D. *Slovník základních pojmů psychologie C. C. Junga*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. ISBN 80-85880-39-3. s. 108-109.

Důležitým pojmem, se kterým budu i nadále pracovat, ačkoli nesouvisí přímo s archetypy, je synchronicita. Jedná se o kauzální spojující princip, tedy jakési tajuplné spojení mezi psyché a hmotným světem.⁴²

3. Vznik psychologie jako vědy a její vývojové linie

Na začátek si musíme položit otázku, proč psychologie vzniká právě tehdy. Ve Freudově a Jungově době přijímaly v Británii ústavy pro choromyslné 20 000 pacientů ročně. Průměrná délka pobytu byla čtyři a půl roku, z čehož vyplývá, že v ústavech bylo neustále kolem 100 000 pacientů. Život pacientů v ústavech by se dal přirovnat k životu vězňů.⁴³

Největší chyba, jak píše Michal Černoušek ve své knize „Dějiny šílenství“ byla, že byl přijat karteziánský model oddělenosti těla a duše, res extensa a res cogitans. Tím se zcela rozlomila jednota propojení těla a ducha a trvalo dlouho, než se znovu pochopilo, že tělo a mysl tvoří jednotu a začalo se uvažovat nad tím, že když onemocní duše, projeví se to na těle a naopak.⁴⁴

Vývoj psychologie, která se vydělila z filosofie ve druhé polovině 19. století, provází spor o její přírodovědnou či duchovní podstatu. Wilhelm Wundt zakladatel psychologie a i jiní průkopníci nově se rozvíjejícího oboru, byli toho názoru, že psychologie by měla být empirická a experimentální věda.⁴⁵

⁴² Sharp, D. Slovník základních pojmů psychologie C. C. Junga. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. ISBN 80-85880-39-3. s. 154

⁴³ Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8. s.61.-62.

⁴⁴ Černoušek, M. Šílenství v zrcadle dějin. Praha: GRADA AVICENUM, 1994. ISBN 80-7169-086-4. s. 26. - 27.

⁴⁵ Hunt, M. Dějiny psychologie. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-814-2.

K tomuto pojetí jistě přispěl jeden ze silných filosofických směrů první poloviny 19. století logický pozitivismus, jejímž zakladatelem byl Auguste Comte. Proti přírodovědně orientované psychologii se postavil německý filosof Wilhelm Dilthey, představitel tzv. duchovědné psychologie. Dilthey zdůrazňoval vcítění, znovuprožití. Psychologie by dle něho neměla usilovat o kauzální vysvětlení duševních jevů, ale spíše pochopit její význam v určitém kulturním kontextu, ve vztahu ke kulturním hodnotám, které jsou v různých etapách vývoje rozdílné.⁴⁶ Dilthey usiloval o porozumění životu jedinečného člověka v jeho celistvosti a původnosti.

Na konci 19. století se mnoho osobností pokoušelo spojit psychologii s vědou. Chtěli to učinit na základě zavedení vědeckých metod. Na konci roku 1899 vydal Flournoy studii média, kterou nazval Heléne Smithová. Tato studie byla nová v přístupu. K médiu přistupoval čistě z psychologického hlediska, jako k prostředku osvětlení studia podprahového vědomí. Díky pracím Flournoye, Williame Jamese a Frederica Myerse došlo k velkému posunu, bez ohledu na platnost spiritistických zážitků umožňují takové experimenty zásadní vhled do lidské psychiky. Psychologové používali metody médií, například, automatické psaní, mluvení v transu, tyto metody se staly význačnými nástroji experimentálního výzkumu. Automatické psaní například umožnilo přivést na světlo dílčí osobnosti a vést s nimi dialog.⁴⁷

V první polovině 20. století se pozitivistickým ideálem vědy inspiroval americký behaviorismus, někdy také označován jako psychologie bez duše. „Návrat k duši“ můžeme datovat zhruba kolem druhé poloviny 20. století, kdy se začaly používat i dočasně zavržené metody, především metoda introspekce. Otevírání sféry mikrosvěta Nielsem Bohrem, Wernerem Heisenbergem a dalšími jinými fyziky odhalilo pozoruhodnou věc. To, co bylo považováno za objektivní fakt, tedy zcela nezávislé na naší subjektivní zkušenosti, se ukázalo být ve své existenci závislé na tom, jak je to

⁴⁶ Dilthey, Wilhelm. Uvedení ve vědy duchové: Pokus položit základ ke studiu společnosti a dějin. Praha: Rozhled, 1901, s. 35.

⁴⁷ Jung, C. G. Červená kniha. Praha: Portál, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7367-767-1. s. 197.

pozorováno a zakoušeno. Toto poznání se stalo pádným argumentem pro přijetí mentálních procesů jako legitimní součástí předmětu psychologie a znamenala odklon od myšlenkového paradigmatu behaviorismu. Spor o převážně spirituální, nebo naopak empirické však pokračoval nadále, až ve druhé polovině 20. století došlo k určité drobné změně ve směru sblížení těchto dvou rozdílných přístupů. Došlo k tomu jak na půdě filosofie i psychologie kdy představitelé scientismu např. Ludwig Wittgenstein, stejně jako současná filosofická hermeneutika navazující na filosofickou fenomenologii, připisují velký význam jazyku coby základnímu prostředku veškerého porozumění.⁴⁸

Jeden z významných představitelů filosofické fenomenologie, který se sám od psychologie distancoval, ale zároveň ji výrazně ovlivnil, je bezpochyby Edmund Husserl. Předmětem studia filosofie by dle něho měly být čisté obsahy vědomí, měly by být oproštěné od vlivů vnějšího světa. Jeho slovy „dát vnější svět do závorky“. Současná hermeneutika se hlásí k odkazu nejen Edmunda Husserla, ale i Wilhelma Diltheye.⁴⁹

Celkem můžeme vymezit nejméně pět širokých a vlivných teoretických přístupů, z nichž každý odlišně definuje předmět studia psychologie, zaměřuje se na rozdílná témata a používá svébytné výzkumné metody. Patří mezi ně přístup biologický, behaviorální, psychodynamický, fenomenologický, gestalt psychologie, kognitivní a kulturní přístup.

Z biologického hlediska jsou předmětem studia psychologie biologické, zejména neurofyziologické procesy, které jsou základem chování a prožívání. Představitelé tohoto přístupu považují tělo a mysl za neoddělitelný celek.⁵⁰

⁴⁸ Coreth, E., Ehlen, P., Haeffner, G., Ricken, F. *Filosofie 20. století*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc. ISBN 80-7182-209-4. s. 79-81.

⁴⁹ Piháková, A. *Dějiny psychologie I*. Olomouc: 2004, Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-224-0901-1. S.54.

⁵⁰ Hartl, P. Hartlová, H. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7367-686-5. s.

Předmětem behaviorálního přístupu je chování, odmítali metodu introspekce a zaměřili se pouze na objektivně pozorovatelná fakta.⁵¹

Doménou psychodynamických škol je zkoumání nevědomých oblastí lidské psychiky. Mezi její hlavní představitele řadíme významná jména jako Freud, Jung, Adler, Fromm, Rank, Horneyová.

Fenomenologická psychologie je filosoficky a humanisticky orientovaný směr psychologie 20. století. Předmětem studia tohoto směru je prožívání. Hlavní metodou získávání poznatků je introspektivní přezkoumávání nezkršené vnitřní zkušenosti. Tento směr se vyvíjel v opozici vůči behaviorismu a psychoanalýze. Centrem lidské zkušenosti je dle nich vědomí.⁵²

Tvarová psychologie neboli gestalt se zaměřuje na zkoumání psychických fenoménů celostní povahy, a to s využitím introspekce. Založena na celostním chápání psychického dění.⁵³

Reflexologie a experimentální psychologie

Dvě významné postavy spojené s experimentální psychologií a později behaviorismem jsou považováni za objevitele zákonů behaviorismu. Thorndike a Pavlov.⁵⁴

Se jménem Pavlov je spojen jev, který známe jako „podmíněný reflex“. On sám od začátku do konce považoval podmiňování spíše za fyziologický než psychologický proces. Zákony podmiňování se staly základem behaviorismu stejně jako zákony učení a účinku. Pavlov až do své smrti trval na tom, že není psychologem, nýbrž fyziologem, který studuje mozkové reflexy.⁵⁵

⁵¹ Plháková, A. Dějiny psychologie. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-0871-X. s. 157.

⁵² Plháková, A. Dějiny psychologie. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-0871-X. s. 207.

⁵³ Hartl, P. Hartlová, H. Velký psychologický slovník. Praha: Portál, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7367-686-5. s.474.

⁵⁴ Hunt, M. Dějiny psychologie. Praha: 2000, Portál. ISBN 80-7367-175-1. S.238-240.

Francis Galton, lékař a mimo jiné bratranec Ch. Darwina, se do dějin zapsal tím, že použil jako první metodu dotazníků a metodu testů. Zabýval se statistikou, zavedl metodu korelace. Otevřel vůbec první antropometrickou laboratoř, ze které se později v Londýně na univerzitě vyvinula první psychologická výchovná poradna.⁵⁶ Při jeho bádání byl také ovlivněn dílem Darwina. Po vydání díla „O původu druhů“ se Galton rozhodl dokázat dědičnost inteligence. Jeho výzkum se promítl v díle „Dědičný génius“.⁵⁷

Další významná postava vědeckého světa Wilhelm Wundt, může být právem nazýván zakladatelem psychologie. Působil na univerzitě v Lipsku, ve které v roce 1879 založil vůbec jako první experimentální laboratoř psychologie, která se následně stala vzorem pro ostatní laboratoře jak v Evropě, tak v Americe. Vytvořil základy vědeckého systému psychologie a významně přispěl k jejímu vydělení z filosofie.⁵⁸

Strukturalismus a funkcionalismus

Na počátku 20. století vznikají také dva velké vlivné vědecké směry, strukturalismus a funkcionalismus. Jedná se o velmi široké vědecké směry i metody jak v jazykovědě, literární vědě a jiných humanitních vědách.⁵⁹

Strukturalismus zdůrazňuje význam struktur, tj. odhalení podstaty struktury poznávaných objektů. Struktura je v tomto případě považována za podstatu jevu. Studium struktur je obvykle ahistorické, nepodává genetický výklad jevů. Také strukturalistický přístup k obecně psychologickým jevům se omezuje na studium obecně platných zákonitostí psychiky dospělého člověka a nereflektuje jejich genetickou a kulturně historickou podmíněnost.⁶⁰

⁵⁶ Kohoutek, R. Dějiny psychologie pro pedagogy. Rno: 2008, Masarykova univerzita. ISN 978-80-210-4540-8. S.53.

⁵⁷ Plháková, A. Dějiny psychologie. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-0871-X. s. 93.

⁵⁸ Holeček, V. Miňhová, J. Prunner, P. Dějiny psychologie pro právníky. Plzeň, Alš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-
⁵⁹ (Tamtéž s. 17-18.)

⁶⁰ (Tamtéž s. 17-18.)

Zde nelze nezmínit jméno Ferdinanda de Saussura a jeho díla „*Kurs obecné lingvistiky*“ z roku 1916. Toto dílo je považováno za jeho nejdůležitější, ale bylo vydáno až posmrtně. Vychází ze zápisků studentů a osobních poznámek Saussura. Díky tomuto dílu je Saussure považován za zakladatele strukturalismu, který ovlivnil nejen lingvistiku, ale jeho vliv je patrný také v literární vědě, sémiologii, antropologii, filosofii a psychologii.⁶¹

Zakladatel strukturalismu v americké psychologii byl prof. E. B. Titchener. Jeho strukturální psychologie si klade otázku, co je obsahem psychiky, jak tento obsah vzniká, jak se ustavuje jako předmět introspektivního pozorování, jak je začleněn do kontextu dalších obsahů a jaká je kauzace.⁶² Strukturalismus se v Americe moc dlouho neudržel, ale v Evropě lze zaznamenat na počátku 20. století čilý ruch ve vývoji psychologického strukturalismu.⁶³

Titchenerova škola byla orientována na experimentální výzkumnou činnost, přičemž jejím jádrem je experimentální introspekce. V Americe bylo právě zásluhou této školy, že se zde začaly zakládat laboratoře experimentální psychologie. Můžeme také hovořit o značném vlivu Titchenerova strukturalismu při ustavení psychologie jako samostatné vědy. Tento směr se však dlouho neudržel, a to nejen kvůli krizi introspektivní metody, ale hlavně díky odmítání aplikace svých poznatků do praxe neboli pro svůj záporný vztah k užívání testových metod.⁶⁴

Proti čistě analytickému charakteru strukturalismu se vytvořila silná opozice, která se ptala po funkci zvláště pak procesů adaptačních. Tento

⁶¹ Lexikon teorie literatury a kultury. Brno: 2006, Host-vydavatelství, s.r.o. ISBN 80-7294-170-4. s. 697-698.

⁶² Elcock, J., Jones, D. History and Theories of Psychology: A Critical Perspective. London: Oxford University Press, 2001. ISBN 0 340 74116 3. s. 27.

⁶³ Hoskovec, J. Nakonečný, M. Sedláková, M. Psychologie XX. Století. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0300-4. s. 28-30.

⁶⁴ (Tamtéž s. 28-30.)

přístup byl nazván funkcionalismem. Zájem o adaptaci byl ovlivněn Darwinovou teorií přirozeného výběru. Spolu s důrazem na funkční roli vědomí, se dospělo k poznání, že introspektivní metoda je nedostačující, omezující. Při zkoumání adaptace organismu na prostředí je nutné data odvozená introspekci doplnit pozorováním aktuálního chování i jeho vývoje. Rozvoji funkcionalismu velmi napomohla také pragmatická filosofie.⁶⁵

Významným představitelem funkcionalismu je jistě William James.

Behaviorismus

Americký psychologický směr behaviorismus, jeden z velmi vlivných směrů psychologie 20. století. Navazoval na pragmatismus, založený v roce 1914 B. Watsonem, vznikl jako reakce na subjektivismus, pouhé spekulace v psychologii a introspekci.⁶⁶ Watson odmítal veškeré dohady o neviditelných duševních procesech, formuloval novou psychologii, postavenou výhradně na pozorovatelném chování. Tento nový psychologický obor se začal rozcházet se všemi školami, které se zabývaly duševními procesy. porozumění.⁶⁷

Úspěch behaviorismu navíc podpořily hluboko zakořeněné společenské a kulturní příčiny. Tento způsob přemýšlení vyhovoval osobnosti 20. století zejména v Americe. Neusiloval o definitivní vysvětlení, lidé chtěli hmatatelné a praktické poznání, které lze užít. David Bakan, jeden z historiků behaviorismu spojoval také jeho vzestup s urbanizací a industrializací v Americe. Tyto společenské pohyby, jak uvádí, vytvořily potřebu vyrovnat se se všemi neznámými lidmi kolem nás, které nedovedeme pochopit, a jdou nám na nervy – právě v tom behaviorismus sliboval, že nám pomůže.“ Bakan uvádí ještě další dvě společenské příčiny úspěchu behaviorismu. Za první první světová válka, která vyvolala v lidech nepřátelství vůči německé psychologii a za druhé, behaviorismu vyhovoval antiintelektualismu, který byl

⁶⁵ (Tamtéž s. 34.)

⁶⁶ Richards, G. Putting Psychology in its Place: Critical Historical Perspectives. New York: Routledge, 2010. ISBN 978-0-415-45580-0. s. 66.

⁶⁷ Richards, G. Putting Psychology in its Place: Critical Historical Perspectives. New York: Routledge, 2010. ISBN 978-0-415-45580-0. s. 67-69.

v Americe dost rozšířen. Ospravedlňoval neznalost mentalistické psychologie z důvodů, že duševní jevy, které jsou nepoznatelné, nestojí za vynaloženou námahu.⁶⁸

Watson předložil psychologii oproštěnou od termínů, jako jsou „vědomí“, „duševní stavy“ a „mysl“. Striktně odmítal dualistické teze o těle a mysli ať již z hlediska metafyzických, nebo moderních. Znamenaly pro něho pouze pozůstatky filosofických spekulací, a jak sám poznamenal, byl raději, když jeho studenti nic o těchto hypotézách nevěděli. Protože se o vědomí neuvažovalo, mnohé z těchto studií se mohly provádět se zvířaty.⁶⁹

„Psychologie bude pevně postavena na nový základ, již dobře Herbertem Spencerem, a to na nutnosti získání každé duševní síly a schopnosti postupnými kroky. Objasní se mnoho o původu člověka a o jeho dějinách.“⁷⁰

Tvarová psychologie

Na počátku 20. století se také mimo jiné, začal utvářet jeden z dalších velkých směrů psychologie „Wertheimerova teorie“, jejíž autor je považován za vůdčí osobnost tvarové psychologie, která říká, že uspořádání a význam příchozím počitkům dodává mysl. Tato teorie byla naprosto neslučitelná s antimentalistickou psychologií, která již téměř půl století převládala v Německu a jednu generaci v Americe.⁷¹

Tvarová psychologie se stala do poloviny třicátých let hlavním směrem v Německu a její vliv vzrůstal i v jiných zemích. Asi největším přínosem tvarových psychologů bylo navrácení smyslu a myšlení na jejich místo ve výzkumu učení. Tvarovou psychologii neboli „Gestaltismus“ charakterizuje holistické pojetí psychických jevů. Tyto psychické jevy nejsou považovány za pouhou sumu částí, ale objevují se v duševním dění jako fenomény sui

⁶⁸ Hunt, M. Dějiny psychologie. Praha:Portál, 2000. ISBN 80-7367-175-1.S.252.

⁶⁹ Hunt, M. Dějiny psychologie. Praha:Portál, 2000. ISBN 80-7367-175-1.S.247.

⁷⁰ Darwin,Ch. O vzniku druhů přírodním výběrem, Praha: 2007. S. 543.

⁷¹Hunt, M. Dějiny psychologie. Praha: 2000, Portál, s.r.o. ISBN 80-7367-175-1. S. 267 - 270.

generis. Pracuje s metodou introspekce. Psychické děje vystupují jako celky, duševní dění je proces strukturování, tvoření celků.⁷²

Fenomenologický směr

Fenomenologický přístup v psychologii je filosoficky a humanisticky orientovaný směr z první poloviny 20. století. Tato psychologie je nedeterministická, tudíž předpokládá svobodnou vůli u člověka. Tento směr jak v psychologii, tak ve filosofii obrací pozornost do nitra člověka. Zabývá se problémem lidského bytí a jeho smyslu, otázkami lidského svědomí, zodpovědnosti, osamělosti, atd. Fenomenologie obecně obohacuje vědu o důležitý prvek poznání, intuici. Oproti jiným psychologickým směrům zdůrazňuje specifické lidské vlastnosti a motivy, kterými se člověk liší od zvířat. Předmětem studia této psychologie je prožívání a jeho hlavní metodou získávání poznatků je introspektivní přezkoumávání nezkreslené vnitřní zkušenosti. Tento přístup ke studiu duševního dění je spíše holistický než analytický.⁷³

Fenomenologická psychologie se vymezovala vůči behaviorismu a psychoanalýze. Představitelé fenomenologie v psychologii nepovažovali za hlavní příčinu chování nevědomé impulsy nebo různé podněty z vnějšího prostředí, ale právě subjektivní interpretace vnějších a vnitřních událostí. Vědomí považovali za centrum lidské zkušenosti. Za filosofická východiska tohoto směru lze považovat například díla Sörena Kierkegaarda, Edmunda Husserla a Martina Heideggera.⁷⁴

Evropský a americký proud se výrazně liší. Evropský směr, k němuž patří existenciální neboli daseinsanalýza, se zaměřuje na přijetí, úzkost, smysl života, odloučení a izolaci. Americký proud je spojován zejména

⁷² Richards, G. *Putting Psychology in its Place: Critical Historical Perspectives*. New York: Routledge, 2010. ISBN 978-0-415-45580-0. s. 66.

⁷³ Heinamaa, S., Reuter, M. ed. *Psychology and Philosophy: Inquiries into the Soul from late Scholasticism to Contemporary Thought*. Helsinki: Springer, 2009. ISBN 978-1-4020-8581-9. s. 253-255.

⁷⁴ Heinamaa, S., Reuter, M. ed. *Psychology and Philosophy: Inquiries into the Soul from late Scholasticism to Contemporary Thought*. Helsinki: Springer, 2009. ISBN 978-1-4020-8581-9. s. 253-255.

s humanistickou psychologií, která zdůrazňuje pozitivní aspekty lidské přirozenosti včetně altruismu a lásky, jedinečnost vnitřní zkušenosti a potenciál každého jedince k osobnímu růstu. K fenomenologické psychologii lze přiřadit různé směry konstruktivistické psychoterapie. Dle konstruktivistů si každý člověk sám v sobě vytváří (konstruuje) realitu, v níž žije. Různé směry fenomenologické psychologie ovlivnily psychologické teorie osobnosti.⁷⁵

Hlubinná psychologie

Klasické směry hlubinné psychologie, které mají i znaky sociální psychologie jsou psychoanalýza Sigmunda Freuda, analytická psychologie C. G. Junga a individuální psychologie Alfreda Adlera. Pod pojmem hlubinná psychologie rozumíme psychologické a psychoterapeutické směry, které považují za podstatný aspekt psyché existenci nevědomých složek. Používají rozličné metody jak k těmto oblastem získat přístup.⁷⁶

Pojem hlubinná psychologie vytvořil E. Breurer. *„Zakládá se na pojetí, podle kterého v nevědomých procesech spočívá vlastní energie, motivace, organizující a řídicí děje, které se projevují v prožívání a chování individua.“*⁷⁷ Vyšla z medicíny a stejně se také člení na oblast praktickou a vědeckou. Praktická oblast usiluje o zlepšení a vyléčení duševních poruch, současně tvoří pole, ze kterého se čerpají výsledky pozorování. Na základě těchto pozorování se snaží hlubinná psychologie ve vědecké oblasti vypracovat jak teoretické představy o lidských poruchách a jejich léčení, tak představy o struktuře a fungování normální psyché.⁷⁸

Hlubinná psychologie se odlišuje od lékařské vědy tím, že kromě této teoretické výzkumné větve obsahuje i větev hermeneutickou. Cílem hermeneutického směru je zpřístupnit jazyk nevědomí. Jelikož se hlubinná psychologie opírá o pozorování, je to empirická věda. Freud na počátku 20. století podal důkaz, že sny nepocházejí z já, nýbrž že já je vnímá, a objevil

⁷⁵ Plhánková, A. Učebnice obecné psychologie. Praha: 2005, ACADEMIA. ISBN 80-200-1387-3, s. 22

⁷⁶ Müller, L. Müller, A. Slovník analytické psychologie. Praha: 2006, Portál. ISBN 80-7178-863-5. s. 314.

⁷⁷ (Tamtéž s. 314.)

⁷⁸ (Tamtéž s. 314.)

nevědomí. Díky tomu se rozšířilo pozitivistické pojetí empirismu a materialismus byl překonán.⁷⁹

Nově objevený proud vnímání se označuje jako vnitřní vjem. Ten se ukazuje já v podobě bdělých fantazií, snů a vizí. Užívá se pro ně označení výtvořů nevědomí. Jsou proječovány v jazyce nevědomí, čímž je např. jazyk obrazů a symbolů. Poselství přicházející z nevědomí lze rozdělit dle jejich obsahu na korigující, orientující vzhledem k cíli, přinášející smysl a vysvětlující, resp. osvícené.⁸⁰

4. Zrození psychoanalýzy v historickém a sociokulturním kontextu

Psychoanalýzu můžeme označit jako jeden z největších „vynálezů“ 20. století. Její vznik na konci 19. století jako dítě mechanistické školy, romantické filosofie a doznívajících puritánských viktoriánských morálek. Jiří Kocourek autor díla „Horizonty psychoanalýzy“ považuje za determinanty, které měly a mají vliv na psychoanalýzu, specifický kolorit Vídně na přelomu století, vysoce odborně fundované osobnosti tvůrců a významný vliv židovství. Soustředíme-li se na Freuda, určitý vliv působil ze strany právě zmíněného židovství, literatury (Goethe, starý Řím), Brentanovy přednášky, Darwinova evoluční teorie, klinický a laboratorní výzkum v neurologii a neuroanatomii, klinická práce s neurotiky.⁸¹

Vídeň, kde působil Freud a kde se psychoanalýza zrodila, byla v té době mocnářské město. Kocourek popisuje toto město jako rozporuplné, které není kosmopolitní ani neohromuje žádnou vymoženou technikou. Vídeň má dvě tváře císařsko-královskou a druhou stranu, která je více spjata s iracionalitou, sexem, násilím ale i romantismem. Tento určitý typ vídeňské zvrácenosti

⁷⁹ Müller, L. Müller, A. Slovník analytické psychologie. Praha: 2006, Portál. ISBN 80-7178-863-5. s. 314.

⁸⁰ Müller, L. Müller, A. Slovník analytické psychologie. Praha: 2006, Portál. ISBN 80-7178-863-5. s. 314.

⁸¹ Kocourek, J. Horizonty psychoanalýzy. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1992.

kulminuje v období *fin de siècle*, které bývá charakteristické zdůrazněním sexuálního života. Secese, které je blízký symbolismus a estétství pomalu začíná ustupovat expresionismu, kubismu a futurismu.⁸²

*„Psychoanalýza je systematická snaha o porozumění, struktuře a dynamice vnitřního světa prožívající lidské bytosti“.*⁸³

Psychoanalýza měla i významný vliv na poli literatury a umění. Freudovo pojetí nevědomí, užití volných asociací, objev důležitosti snů, to vše inspirovalo malíře, básníky a sochaře k tomu aby se zabývali sami sebou, svými niternými pocity, něčím co je iracionální a nahodilé. Hnutí jako dadaismus a surrealismu vděčí za mnohé Freudovi.⁸⁴

Surrealismus byl v podstatě pokračováním uvolňujících se tendencí v uměleckém zachycení vnějšího světa. Surrealismus se tehdy poučil v tehdy velmi populární psychoanalýz S. Freuda, ale i C. G. Junga.⁸⁵ Jeden z výrazných představitelů, který se osobně s Freudem setkal, je Salvátor Dálí.

Podobně je tomu i u literárních děl, po té co se prosadila psychoanalýza, životopisci věděli, že pokud chtějí podat věrnější portrét jejich postavy, musejí odhalit emoční vlivy, které na jejich postavy působily v dětství.⁸⁶

Freud prohlásil sexualitu za ústřední hnací sílu lidské přirozenosti. Začalo se všeobecně uznávat, že k pochopení nebo spíše porozumění např. i politikovi, je nutné zapůsobení psychoanalytika. Sexualita byla v té době něco, o čem nebylo možné na veřejnosti hovořit. Freud byl tím, kdo umožnil uvolnění viktoriánského puritánského sevření, a dosáhl toho, že se sex stal předmětem, o němž lze otevřeně a kriticky diskutovat.⁸⁷

⁸² Kocourek, J. Horizonty psychoanalýzy. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1992.

⁸³ Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8. S. 9.

⁸⁴ Storr, A. FREUD. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-85794-93-4. s. 85.

⁸⁵ Oliveriusová, J. Nástin dějin kultury. Praha: IDEA SERVIS, 2011. ISBN 978-80-85970-72-2. s. 118.

⁸⁶ Storr, A. FREUD. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-85794-93-4. s. 85.

⁸⁷ Storr, A. FREUD. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-85794-93-4. s. 142-143.

Základní charakteristikou tohoto období byla opravdu a především prudernost ve vztahu k sexu. K tomuto období se vyjadřuje Jiří Kocourek: *“Téma sexu bylo absolutně tabuizováno, člověk ve společnosti vlastně existoval jako asexuální nebiologický tvor“*. Čím více bylo toto téma tabuizováno, tím větší dominantou prožívání se stávalo, a proto není divu, že Freud u mnoha pacientů dešifroval jejich symptomy a obtíže jako sexuální podstatu.⁸⁸

První světová válka, rozsévající smrt a hrůzu po evropských bojištích, svým způsobem paradoxně upevnila a zesílila význam psychoanalýzy. Psychoanalytici byli "voláni" k případům tzv. traumatických neuróz, které dokázali, na rozdíl od jiných lékařů, terapeuticky zvládnout.⁸⁹

Mezi další významné události v psychoanalýze můžeme jistě zařadit roztržky, které ji provází již od jejich počátků. Jednotlivé zastánce psychoanalýzy přitahovaly různé aspekty struktury vnitřního světa. To vedlo k rozporům mezi Sigmundem Freudem, Carlem Jungem a Alfredem Adlerem.⁹⁰

„Už od samého počátku docházelo v psychoanalýze k posunu paradigmatu včetně jednoho velikého zevšeobecnění týkajícího se lidské psychiky: základní konflikty ve vnitřním světě člověka nespočívají ve snaze snížit napětí způsobené neuspokojenými pudy, ale jsou spojené s obtížemi při uspokojování základní lidské potřeby vztahu s druhým člověkem“.⁹¹

Obě světové války s sebou přinesly velké změny. První světová válka přinesla nejen xenofobii jednotlivých národů vůči jiným, ale také oživení národněosvobozenického hnutí. Zasáhla do všech oblastí lidského života a

⁸⁸ Kocourek, J. Horizonty psychoanalýzy. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1992.

⁸⁹ Kocourek, J. Horizonty psychoanalýzy. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1992.

⁹⁰ Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8. s. 20.

⁹¹ Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8. s. 20.

otřásla i dosavadními humanistickými ideály demokratického uspořádání společnosti. Zanikly čtyři monarchistické říše ruská, habsburská, německá a turecká.⁹²

Následky války nebyly jen hmotné, ale ovlivnily i mnohé osobní životy. Krize v tradičním fungování rodiny, způsobena dlouhým trváním války. Ta se projevila v absenci mužského elementu ve výchově, děti měly zvýšené povinnosti a mnohé se staly sirotky. Mnohé ženy se již nemohly vrátit do tradiční role ženy v domácnosti. Válka také zasáhla do celospolečenské víry v Boha a obecně víry. Došlo k uvolnění morálních norem až po hédonismus.⁹³ Poválečné období je také dobou telekomunikačního rozvoje. V roce 1920 se začínají rozšiřovat automatické telefonní linky. K revolučním změnám docházelo i v dopravě a automobily se stávají technickým symbolem 20. století.

Před vstupem do druhé poloviny 20. století se rozpoutala druhá světová válka, která zásadním způsobem ovlivnila následující děje, včetně kultury a umění.⁹⁴ Svět se rozdělil na dva velké tábory, byl rozdělen železnou oponou na dva bipolární světy.

Joseph Schwartz považuje za historické okolnosti, které stály v pozadí paradigmatického napětí mezi pudově instinktivním a vztahovým pohledem, silně traumatické zážitky v Evropě. Čímž měl na mysli první světovou válku, nezdařené revoluce v Německu, Maďarsku a osudnou kontrarevoluci spojenou se jménem Adolfa Hitlera. V meziválečném období se těžiště psychoanalýzy přesunulo z Vídně a Berlína do New Yorku a Londýna. Vyvinuly se dvě odlišné větve britská a americká. V Americe v čele s Harrym Stackem Sullivanem, byli tito analytíkové přisvědčení, že zdrojem psychické bolesti jsou rozvrácené, neexistující či nepatřičné vztahy mezi lidmi. V Británii se rozvinula vlivná teorie objektivních vztahů spojená se jménem Melanie Kleinová., která přenesla psychoanalýzu do mateřské školky, aby tam léčila hrůzy a úzkosti provázející

⁹² Kuklík, J. Kuklík, J. DĚJINY 20.století. Praha: SPL-Práce. 2000. ISBN 80-86287-15-7. s. 26.

⁹³ Oliveriusová,J. Nástin dějin kultury. Praha: IDEA SERVIS, 2011. ISBN 978-80-85970-72-2. s. 113.

⁹⁴ Oliveriusová,J. Nástin dějin kultury. Praha: IDEA SERVIS, 2011. ISBN 978-80-85970-72-2. s. 123.

dětství. Dle této školy byly zdrojem duševních poruch neúspěchy v lidských vztazích.⁹⁵

“Tvor přicházející na svět jako nový lidský jedinec je - vzato čistě kulturologicky, nikoli biologicky – pouze možností lidského, která může být proměněna ve skutečnost člověka společenským působením kultury.”⁹⁶

Umění na počátku 20. století se většinou objevovalo jako avantgardní, které se rozchází se starými estetickými konvencemi 19. století. Rozvinula se řada nových uměleckých směrů. Především šlo o futurismus, kubismus, které vznikly ještě před první světovou válkou. Myšlenkové zdroje se navzájem proplétaly, například surrealismus vycházel z mnoha zdrojů; z nového realismu, předválečného kubismu a Freudovy psychologie. Již zmíněný Salvátor Dalí, ve své tvorbě znázorňoval fantastické vize světa snů a halucinací podle iracionálních podnětů podvědomí.⁹⁷

Jako reakce na první světovou válku vznikl dadaismus. Ze všeho nejdříve se to projevilo ve Švýcarsku, kam se umělci uchýlili před válkou a distancovali se od ní. Považovali jí za absurdní a svůj protest také vyjadřovali absurdně.⁹⁸

Stavební činnost od 30. let ovládl funkcionalismus, který zohledňoval vedle svého estetického záměru také sociální a ekonomické hledisko.

Umělecké směry začátku 20. století neměly velký vliv na dobový životní styl. Změna tvárnosti měst a vesnice, která nastala za vlády Františka Josefa I. způsobila několikanásobný nárůst obyvatelstva a ten si vynutil řadu opatření, ke kterým patřily vodárny kanalizační sítě a osvětlení měst a několik dalších změn.⁹⁹

⁹⁵ Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8. s. 21.

⁹⁶ Brůžek, M. Úvod k teorii kultury: Praha, 1980, Práce. S. 26.

⁹⁷ Kuklík, J. Kuklík, J. DĚJINY 20. století. Praha: SPL-Práce. 2000. ISBN 80-86287-15-7. s. 38. – 40.

⁹⁸ Oliveriusová, J. Nástin dějin kultury. Praha: IDEA SERVIS, 2011. ISBN 978-80-85970-72-2. s. 113.

⁹⁹ Oliveriusová, J. Nástin dějin kultury. Praha: IDEA SERVIS, 2011. ISBN 978-80-85970-72-2. s. 112.

5. Vědecko - kulturní předpoklady vzniku analytické psychologie

Dvacáté století je období, které můžeme označit jako období velkých objevů a zvrátů, jako období vědy a techniky. Vrací se zpět zájem o člověka. Vzniká mnoho nových teorií, které umožnily zcela nový pohled na svět. Toto období je také období bez Boha, společnost je sekularizovaná a zaměřená na techniku a spotřební život, ve které se zapomíná na člověka jako na individualitu.

Einsteinova Teorie relativity se stala novým obrazem světa, proto je Albert Einstein považován za otcovskou postavu moderních dějin. Čas byl na přelomu 19. a 20. století tématem i v jiných oblastech. Henri Bergson, zakladatel filosofie života odhalil „vnitřní čas“ subjektivního prožívání jako ustavičný proud, který nazval trváním a který odlišil od mechanického vnějšího času. Nietzsche svou představou věčného návratu a dionýské extáze opouštěl čas dějin. Existencialisté jako např. Heidegger, kladli proti sobě dějinný čas společnosti a existenciálně založenou časovost osobní životní souvislosti („Bytí a čas“) a všechna jiná pojetí času byla pro ně sekundárními odvozeninami. Stručně řečeno čas se stal relativním.¹⁰⁰

Do konce 19. století byla fyzika, a s ní celá věda, založena na čtyřech základních předpokladech; 1. Existující atomy jako nejmenší nezničitelné elementy, 2. Věda má být zaměřena na zkoumání čistě mechanistických vztahů, nezávislých na pozorovateli, 3. Podmíněnost všech jevů je dána určitými působícími příčinami, které vyvolávají patřičné následky (kauzalita a determinismus) a za 4. Základ skutečnosti tvoří hmota.¹⁰¹

Toto paradigma pojetí života bylo formováno Newtonsko-karteziánským modelem. To znamená mechanistické pojetí světa podřízeno

¹⁰⁰ Schwanitz, D. Vzdělanost jako živý dialog s minulostí. Praha: PROSTOR, 2011. ISBN 978-80-7260-256-8. S.389.-391.

¹⁰¹ Hlavinka, P. Dějiny filosofie jasně a stručně. Příbram: 2008, TRITON. ISBN 978-80-7387-015-7. s. 202.

přísným determinismem, kde náhoda nemá místo. Na počátku dvacátého století, byl tento model narušen a byli to právě fyzikové, paradoxně ti největší zastánci mechanistického pojetí světa, kteří tento model narušili. Museli na základě svých výzkumů uznat spirituálně – transcendentální skutečnost, a přímo ji uznat za prazáklad života.¹⁰²

Kvantová mechanika, která nahradila (ne zcela, nebyla přijata např. Albertem Einsteinem a dalšími) patří mezi ty zásadní objevy, za kterými stojí Max Planck, Werner Heisenberg a David Böhm. Tito vědci si ověřili, že každé pozorování znamená narušení průběhu dění; vědec pak vidí to, co si přál vidět. O žádném jevu nelze říci, že je absolutně, ale pouze, že tak je s určitou pravděpodobností. Hmota se vědcům ukázala jako projev energie nebo vlnění. Narušena byla i představa hmoty jako něčeho pevného a nepropustného. Heisenbergův princip neurčitosti ukázal, že následky předcházejí příčinu, což znamená, že budoucnost ovlivňuje minulost a přítomnost.¹⁰³

Niels Bohr, jaderný fyzik, objevitel principu komplementarity, což znamená, že jevy v mikrosvětě jsou neurčité a není možné je popsat jako analogii klasické fyziky. Později se zabýval čínskými znaky protikladů Yin-Yang, Heisenberg se ponořil do studie východní filosofie, buddhismu a jeho práce je často publikována s Jungovou prací o synchronicitě.¹⁰⁴

Tyto myšlenkové proudy můžeme zařadit pod hnutí New Age. Kde jeden z pilířů stojí na psychologii C. G. Junga. Jung sám byl považován za jednoho z iniciátorů New Age.¹⁰⁵

Samozřejmě docházelo i k jiným významným objevům, vynálezům. Tyto objevy sice neproměnily pohled na obraz světa, ale významně přispěly ke

¹⁰² <http://www.psychocentrum-brno.cz/pred-02.php>

¹⁰³ Hlavinka, P. Dějiny filosofie jasně a stručně. Příbram: 2008, TRITON. ISBN 978-80-7387-015-7. s. 202.

¹⁰⁴ <http://www.psychocentrum-brno.cz/pred-02.php>

¹⁰⁵ Sonu Shamdasani . IN.: Jung, C. G. Červená kniha. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-767-1. s. 196.

zjednodušení života lidí. Například elektřina, díky ní se významně proměnil život, lidí. Přinesla lidem světlo do noci a s ní zároveň lepší bezpečnost. Započala éra nočního života, prodloužil se den a s ním i práce. Práci jim později v mnoha případech elektřina usnadnila. S elektřinou začala nová éra života.

V rámci biologie můžeme zmínit úspěchy v genetice, vznikly nové obory, například etiologie, která zkoumá chování zvířat nebo ekologie. Velký význam pro filosofickou antropologii a etiku mělo proniknutí psychosomatické a celostní medicíny do oficiálně akademického lékařství.

Mezi hlavní filosofické směry dvacátého století patří novopozitivismus a nová metafyzika, jejichž zájmem je přírodověda, filosofie života, hermeneutika, existencialismus a zájem o člověka. Fenomenologie a strukturalismus jdou v tomto ohledu napříč.¹⁰⁶

Filosofie existence patří mezi významné myšlenkové hnutí dvacátého století, které je pro toto období typický právě tím, že se zaměřuje na člověka, na jeho bytí. Zajímá se o jeho život, smysl, problémy. Heidegger jako představitel existencialismu měl vliv vedle filosofie také v teologii, filosofii náboženství a psychologii. Pro mnohé psychiatry znamená jeho dílo téměř pragmatický význam. Jeho zájem také upoutal svět myšlení východního, například buddhistického.¹⁰⁷

Novopozitivismus je jistě dalším významným hnutím dvacátého století. Navazuje na pozitivismus a i na jejich tradici v odmítání filosofie jako metafyziky; tj. nauky zkoumající jsoucno. Novopozitivismus se formoval v rakouském prostředí. Centrem byla vídeňská univerzita, na jejíž půdě se sešla skupina filosofů a přírodovědců, která vytvořila tzv. Vídeňský kruh.

¹⁰⁶ Hlavinka, P. Dějiny filosofie jasně a stručně. Příbram: 2008, TRITON. ISBN 978-80-7387-015-7. s. 203. – 204.

¹⁰⁷ Štark, S. Filosofie 18. - 20. Století. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-206-6. s. 81.

V rámci tohoto spolku se konstituovaly zásady nové filosofie vycházející z čisté zkušenosti. To, co je však pro tuto filosofii nové, je obrat k jazyku. Pro novopozitivismus se stává zásadní vztah mezi empirickou zkušeností a jazykovým vyjádřením.¹⁰⁸

Další ústřední téma logických empiristů, se soustředí na problém demarkace, snaží se nalézt standardy vědeckosti, díky nimž by se mohla odlišit tvrzení vědecká od metafyzických. Model vědeckého poznání logického pozitivismu, který má mnohé společné s některými matematickými teoriemi, byl považován za standard, z něhož by měla vycházet věda a ostatní vědecké teorie.¹⁰⁹ Jaroslav Peregrin tento celý proces vysvětluje tím, že vznik kruhu byl revoluční: tato filosofie se konstitovala spontánně, jakožto reakce na filosofické praktiky, které byly v té době pociťovány jako filosofii mrzačící.¹¹⁰ Mezi významné představitelé patří například Ludvig Wittgenstein, B.Russel, R. Carnap, O.Neurath, M. Schlick a další.

Podstatnou myšlenkou Vídeňského kruhu byl požadavek verifikace, tj. ověření pravdivosti, a to prostřednictvím protokolárních vět. Tomuto modelu poznání „fyzikalismu“ se měly podřídit jak přírodní, tak společenské vědy. „Metafyzické“ tj. obecně filosofické otázky byly prohlášeny za pseudoproblémy.¹¹¹

Tento celý dosavadní vývoj pozitivistických tendencí byl založen na indukci, vycházející ze znalosti věcných faktů. Tvrdý zásah této tradici zasadil sir Charles Popper¹¹², představitel kritického racionalismu.¹¹³

¹⁰⁸ Stark, S. *Filosofie 18. - 20. Století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-206-6. s. 65.

¹⁰⁹ Demjančuk, N. *Filosofie a vědecké myšlení*. Dobrá Voda: 2002. ISBN 80-86473-19-8. s. 9. – 14.

¹¹⁰ Peregrin, J. *Kapitoly z analytické filosofie*. Praha: FILOSOFIA, 2005. ISBN 80-7007-207-5. s. 15. – 16.

¹¹¹ Vaněk, J. *Filosofie a kultura v evropských dějinách*. Příbram: PROFESIONAL PUBLISHING, 2007. ISBN 978-80-86946-47-4. s. 208.

¹¹² Dle Poppera se vědecké poznání nemůže opírat o indukci, která je vždy neúplná. Přisuzuje rozhodující úlohu dedukci a verifikaci nahrazuje falsifikací. To znamená, že nejde o to, hypotézu potvrdit, ale vyvrátit (falsifikovat). Teprve tehdy můžeme říci, že hypotéza obstála, ale na druhou stranu nemůžeme s jistotou říci, že nebude v budoucnu vyvrácena. (In: Stark, S. *Filosofie 18. – 20. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-73-80. s. 116.

Popperovy názory jsou přechodem k nové metodologii věd, jež pak po svém ještě přepracovali postpozitivisté, za které zmíním alespoň Kuhna¹¹⁴.

Bádání Thomase Kuhna bylo revoluční, jelikož rozbilo staré paradigma přímého vývoje vědy. Tento pohled od základu proměnil obraz vědy.¹¹⁵

Darwinova evoluční teorie patří rovněž mezi významné objevy, díky kterému propukla velká veřejná bouřlivá diskuze až hluboko do 20. století, jakou Evropa nepoznala od Koperníkových a Galileových časů. To, co bylo za další těžko akceptovatelné, bylo příbuznost člověka s opicemi, ale i fakt, že v něm subjekt není naplánován a nemá žádný cíl, a přesto není chaotický a neuspořádaný. Až do doby Darwina platil totiž slavný argument Paleyho hodin.¹¹⁶

Člověk přišel o své výsostné postavení a stal se z něj produkt okolností a náhody. Darwinovy myšlenky přejali sociální darwinisté, kteří si ji vyložili zcela špatným způsobem. Sociální darwinismus můžeme označit jako předchůdcem nacismu. Darwinova myšlenka zápasu o přežití těch nejsilnějších byla přenesena na tehdejší společnost a byla zneužita ve druhé světové válce Hitlerem.

¹¹³ Vaněk, J. Filosofie a kultura v evropských dějinách. Příbram: PROFESIONAL PUBLISHING, 2007. ISBN 978-80-86946-47-4. s. 208.

¹¹⁴ Klíčovým pojmem Kuhnova pojetí je vědecké paradigma. Paradigma ve smyslu vzoru je představováno určitou obecnou vědeckou teorií, které v dané době diktují způsob řešení vědeckých problémů. Dle Kuhna je takovým paradigmatem například klasická mechanika, teorie relativity ve fyzice, kyslíková teorie hoření v chemii. Zastával názor o nespojitosti vědeckých teorií. Oproti převažujícímu přesvědčení tzv. kumulativního hlediska. (In: Fajkus, B. Filosofie a metodologie vědy. Praha: ACADEMIA, 2005. ISBN 80-200-1304-0. s. 119.)

¹¹⁵ Schwanitz, D. Vzdělanost jako živý dialog s minulostí. Praha: PROSTOR, 2011. ISBN 978-80-7260-256-8. s. 385..

¹¹⁶ Teolog Paley přišel s názorem: kdybychom při procházce v lese našli hodiny, věděli bychom, že je vytvořil hodinář. Newton prokázal, že svět je mechanický, takže nutně musí mít také svého „hodináře“.

Darwinova teorie se od té doby dále rozvíjela a dala vzniknout například oboru sociobiologie, ti nacházejí významné paralely mezi chováním lidí a zvířat.¹¹⁷

Analytická psychologie se vyvíjela v období, které bylo narušeno dvěma světovými válkami. Uprostřed válečné vřavy, bylo velmi rozšířené téma návratu zemřelého, to vedlo k oživení v zájmu spiritismu¹¹⁸.

Jung byl jedním z iniciátorů New Age, jeho psychologie kolektivního nevědomí je jedním z jejich pilířů. Dalším pilířem je potvrzená již zmíněná vědecká hypotéza o atomech, východní náboženství a posledním pilířem je víra v nový věk Vodnáře, který by měl nastat rokem 2000. Tento věk by měl přinést nové náboženství, nový řád a společnost.¹¹⁹ Mezi další členy New Age můžeme jmenovat významné fyziky jako například Niels Bohr, Werner Heisenberg nositel Nobelovy ceny, Wolfgang Pauli další nositel Nobelovy ceny, všichni tito velcí vědci se vrhli do studia východních náboženství a spirituality.¹²⁰

Jungova analytická psychologie se také zrodila v období druhé vědeckotechnické revoluce, která byla zahájena objevem elektrického proudu. Toto období kritizovala Frankfurtská škola, která původně vyšla z marxistických kořenů. Nazvali jej kybernetickým a člověka té doby jako homo ex machina. Frankfurtská škola se snažila o kulturní revoluci proti společnosti, která svádí člověka k nelidským postojům kvantitativního života v blahobytu. Vytrácí se svoboda, v člověku umírá imaginace, fantazie, člověk se stává jen chladným

¹¹⁷ Giddens, A. Sociologie. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4. s. 34.

¹¹⁸ Shamdasani, S. IN: Jung, C. G. Červená kniha. Praha: Portál, 2010. 978-80-7367-767-1. s. 207

¹¹⁹ http://cs.wikipedia.org/wiki/New_Age

¹²⁰ <http://www.psychocentrum-brno.cz/pred-02.php>

laboratorním extraktem. Byla to doba bez Boha a svobody, ve smyslu přetechnizované společnosti.¹²¹

Svět a společnost v roce 1913, jak píše Sonu Shamdasani v předmluvě Červené knihy, byl spoutaný a omezený. Převažuje jistý ekonomický fatalismus, každému jedinci je přisouzená určitá role a na církev je pohlíženo jako na méně významnou „továrnu na spásu“.¹²²

Na začátku dvacátého století můžeme hovořit o společnosti, která se Bohu vzdálila. Rudolf Starý popisuje tuto moderní dobu; že je přesvědčena, že současně se vznikem „nového člověka“ jsme vstoupili do „nenáboženského světa“. Sama potřeba náboženské víry byla vysvětlena jako výsledek dějinně podmíněných úzkostí a nejistot společensky utlačeného a nedostatečně vzdělaného člověka. Jungova analýza náboženského fenoménu ale ukazuje, že sice „Bůh je mrtev – ať žijí noví bohové. Zánik vnějších projevů náboženského života neznamena zánik religiózních potřeb a projevů psýchy samé.“¹²³

Protestantismus, který vládne v tomto období v Evropě, nazývá Jung „*smetištěm schizmat*“. *Protestant* je ponechán Bohu sám, nemá k dispozici žádnou zповěď, rozřešení ani opus divinum. Evropský protestantismus jako náboženství je omezené na přežilý a nefungující náboženský provoz bez přesvědčivé osobní zkušenosti.¹²⁴

Jungova analytická psychologie je náboženství otevřena, přisuzuje náboženství centrální úlohu jak v dějinách duše, tak v individuálním osobním příběhu.¹²⁵ Jung spojuje náboženskou krizi s celkovou krizí naší společnosti.

¹²¹ Burda, F. Člověk a jeho cesta ke svobodě na pozadí humanistických koncepcí dvacátého století. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2010. ISBN 978-80-7435090-0. s. 54. – 55.

¹²² Shamdasani, S. In: v předmluvě Jung, C.G. Červená kniha. Praha: Portál, 2010. 978-80-7367-767-1. s. 196

¹²³ Starý, R. Potíže s hlubinnou psychologií. Praha: Prostor, 1990. ISBN 80-85190-03-6. s. 130.

¹²⁴ Říčan, P. Psychologie náboženství. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-547-4. s. 42. a 45.

Náboženství je klíčem k psychoterapii u mnoha pacientů, byl přesvědčen o psychologické blahodárnosti zpovědi.¹²⁶

Určitý vliv na sekularizaci společnosti měl jistě Marx, ale i Freud. Náboženství je chápáno jako hlavní překážka pro sejmutí lidských okovů. Bůh v této době nikoho nezajímá, Bůh je překonán, ne proto, že by bylo prokázáno, že neexistuje, ale proto, že byl objeven člověk. Člověk naprosto soběstačný v sebeuskutečňování sebe sama v dějinách.¹²⁷

Jung v tomto období přichází se svými archetypy, Bohem, východní filosofií a mytologií. Jeho psychologie byla pro tu dobu tolik odlišná, prodchnutá Bohem a mystičnem, ale zároveň již měla připravenou půdu nabouraným karteziánsko-mechanistickým obrazem světa. Přinášela možnost svobody a návrat víry v Boha, návrat k historii lidstva a uvědomění si sebe sama, své hodnoty.

Na počátku 20. století se stává velmi ožehavou otázkou postavení žen. Do 20. století totiž žena pod tlakem kulturní revoluce sentimentalismu musela ve všech oblastech, při jídle, sportu, v hovoru, demonstrovat svoji mravnost. Sentimentalizace stylizovala ženu do podoby „anděla v domě“.¹²⁸ Na přelomu 19. a 20. století byly diskutované otázky, jestli žena tím, že bude pracovat, a to i intelektuálně, má pro společnost přínos. Na začátku 20. století ještě panovaly ze strany katolické názory, že angažovanost žen mimo domácnost je zbytečná. Přesto se ženy začaly prosazovat a začaly zaujímat pozice ve veřejném prostoru. Kolébkou ženského hnutí byla Anglie, kde byl založen v roce 1907 „Mužský svaz za volební právo žen“. V Německu se ženy řídily

¹²⁵ Říčan, P. Psychologie náboženství. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-547-4. s. 175.

¹²⁶ Říčan, P. Psychologie náboženství. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-547-4. s. 224.

¹²⁷ Burda, F. Člověk a jeho cesta ke svobodě na pozadí humanistických koncepcí dvacátého století. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2010. ISBN 978-80-7435090-0. s. 44. – 45.

¹²⁸ (Tamtéž s. 407.)

anglickým vzorem, v roce 1902 byl založen „Německý hlas pro ženské hlasovací právo“. Společnost se otevřela i měšťanským ženám. Docházelo k průlomu technických vymožeností pro domácnosti, noviny obsahovaly ženské stránky, k emancipaci rovněž přispělo jízdní kolo a společné plovárny.¹²⁹

První světová válka umožnila ženám nastoupit na uvolněná místa a to také přispělo k prolomení odporu politické rovnoprávnosti žen. Proto po válce v letech 1918 a 1919 získaly ženy téměř ve všech západních zemích volební právo. Jedinou výjimkou bylo Švýcarsko, kde bylo volební právo žen na spolkové úrovni zavedeno až v roce 1971.¹³⁰

Jung a jeho feministická kritika je zaměřena především na dobově podmíněný obraz ženy. Ve své psychologii skrze archetypový obraz animy, přisuzuje ženě významné postavení pro tu dobu nezvyklé. Také ženský individuální proces chápou z hlediska ženy teprve jungiánky až v pozdější době. Jungova feministická kritika vyzvedává matriarchální systém symbolů vedle patriarchálního a koriguje jednostrannosti a zkreslení v mytologii a historii náboženství. Mýty a praobrazy ukazují na celostní porozumění ženství. Například na praobrazu bohyně ve třech postavách, které ztvárňují tři aspekty, tvůrkyně, uchovatelky a ničitelky. Matriarchální obrazy a symboly tak poskytují lepší porozumění osobní a kolektivní identitě žen.¹³¹

S niterního hlediska, Jung poskytuje ženě své postavení, její ženskost, jedinečnost a individualitu, která stojí na stejné výši jako ta mužská.

Toto téma nás přivádí ke kvaternitě, čímž Jung označuje celek skládající se ze čtyř částí a spatřuje v něm celek „par excellence“ a univerzální archetyp celosti. Proč o tom mluvíme ve spojitosti s ženami; Jung ve svých

¹²⁹ Schwanitz, D. Vzdělanost jako živý dialog s minulostí. Praha: PROSTOR, 2011. ISBN 978-80-7260-256-8. s. 407.

¹³⁰ (Tamtéž s. 412. – 413.)

¹³¹ Müller, L. Müller, A. Slovník analytické psychologie. Praha: 2006, Portál. ISBN 80-7178-863-5. s. 98. – 99.

nábožensko-psychologických triádách se vyrovnává s archetypem trojice a kritizuje chybějící článek svaté trojice Marii. Pozdější nanebevzetí Marie v roce 1955 velmi uvítal a označil jej za veliký pokrok v dějinách křesťanství.¹³²

Křesťanské náboženství přijalo Marii jako ženský prvek, nebo ženský duchovní aspekt.¹³³

6. Rozbor děl Sigmunda Freuda a Carla Gustava Junga

Tato kapitola se zaměřuje na analýzu děl zakladatelů psychoanalýzy a analytické psychologie. Pro analýzu jsem byl vybrán právě Freud a Jung, jelikož jejich teorie jsou ryze původní. Z nich se odvíjí práce jejich následovníků. Ti jejich teorie buď dále rozvíjí, revidují.

Jelikož jsou díla obou psychologů velmi rozsáhlá, pro analýzu a jejich následnou vzájemnou komparaci jsou vybrány teorie, které jsou stěžejní pro komparaci a diplomovou práci. To znamená, že se práce zaměřuje na ty, ve kterých se v zásadě odlišují, anebo ty, které Jung později přepracovává a rozšiřuje.

Výše uvedené velké postavy vědeckého světa výrazně ovlivnily myšlení v psychologii 20. století. Oba mohou být považováni za „novátory“ v psychologii, kteří přinášejí takové myšlenky na tu dobu zcela neobvyklé až revoluční.

7. Sigmund Freud

Freudovu práci jsem na základě členění Josepha Sandlera a kolektivu rozdělila do tří etap. Toto členění jsem využila z důvodu přehlednosti a lepší orientaci v rozsáhlém díle Freuda.

¹³²(Tamtéž s. 180)

¹³³(Tamtéž s. 180)

Psychoanalytik Joseph Sandler společně se svými spolupracovníky rozdělil Freudovu práci do tří etap. První fázi pojmenovali **afekt-trauma**, toto období zahrnuje spolupráce s Breurem do roku 1897, teorie o svádění a její popření a objevení práce s fantazií.¹³⁴ Model lidské psychiky je v této fázi velmi jednoduchý. Tvoří ho dvě vrstvy vědomí a nevědomí. Za funkci mentálního aparátu považoval obranu proti nepříjemným afektům a nepřijatelným myšlenkám.¹³⁵

Druhé období bylo nazváno fází **topografického modelu lidské psychiky**, zahrnuje léta 1897 až 1923. Je to období zásadního vývoje psychoanalytické praxe a teorie.¹³⁶ Spadají do něj díla jako „Výklad snů“, „Psychopatologie všedního života“, „Tři pojednání k teorii sexuality“ a „Totem a tabu“. Změnu v tomto období lze také pozorovat v odklonu od vnějších událostí (traumatické situace) k nevědomým vnitřním pocitům (přání, popudy) a také, jak se tyto popudy projevují. Nevědomá přání se v této době považovala za sexuální. Freud v té době chápal cíl psychoanalýzy učinit z nevědomých myšlenek vědomé.¹³⁷ V díle „Psychopatologie všedního života“ zkoumal různé chybné výkony, jako např. přeřeknutí, opomenutí, zaspání. Tvrdil, že jsou to projevy působení nevědomých pudových impulzů a psychických obran.¹³⁸

Třetí fázi je **strukturální model lidské psychiky**. Ta začíná roku 1923 a končí jeho smrtí. V tomto období Freud předložil nový revidovaný teoretický model, trojdílné členění mentálního aparátu na id, ego a superego.¹³⁹ Dále

¹³⁴ Sandler, J. Dare, Ch. Holder, A. Pacient a analytik. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901601-2-3. s. 8.

¹³⁵ Plháková, A. Dějiny psychologie. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-0871-X. s. 171

¹³⁶ Tamtéž (s. 172)

¹³⁷ Sandler, J. Dare, Ch. Holder, A. Pacient a analytik. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901601-2-3. s. 9.

¹³⁸ Plháková, A. Dějiny psychologie. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-0871-X. s. 81.

¹³⁹ Sandler, J. Dare, Ch. Holder, A. Pacient a analytik. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901601-2-3. s. 10.

rozšiřuje svoji myšlenku o pud smrti a vydává příspěvky k teorii afektů ve formě díla „Inhibice, symptomy a úzkost“.

7.1. I. fáze: afekt a trauma

V této fázi, která probíhala od konce 19. století, do roku 1897 docházelo v Evropě i k určité změně v přístupu k nervově nemocným. Konec 19. století můžeme označit i za epochu hypnotickou, jejímž hlavním představitelem je jistě J. M. Charcot. U něj v tomto období studoval i Sigmund Freud, kterého svými názory na pojetí hysterie velmi ovlivnil a také na něj navázal. Po návratu z Francie začíná spolupracovat s Breurem se kterým společně objeví novou metodu léčení hysterie a ze které se postupně vyvine psychoanalýza.

V tehdejší době se věřilo, že příznaky hysterie¹⁴⁰ se mohou projevovat pouze u žen. Mezi odborníky panovaly dva názory na hysterii: za prvé, hysterie je způsobena podrážděním ženských pohlavních orgánů a je třeba ji léčit tlakem na vaječníky, obkládat ledem, případně přistoupit k chirurgickému zákroku na klitorisu. Druhý názor zastával stanovisko, že hysterie je předstírána.¹⁴¹

V roce 1884 dokonce podal neuropatolog Paul Flechsig zprávu o tom, že na jeho klinice byla použita při léčbě hysterie u jedné ženy sterilizace a dále navrhl, aby se i nadále rozvíjela „indikace kastrace jako léčby neuroz a psychóz“.¹⁴² Mezi další psychiatrické praktiky té doby patřily např. vytrhávání zubů, prefrontální lobotomie, elektrokonvulzivní šoková terapie, již zmíněná sterilizace, násilné omezování ve formě svěrací kazajky atd.¹⁴³

¹⁴⁰ Hysterie je slovo odvozené z řeckého slova hystery a znamená děloha neboli uterus.

¹⁴¹ Appignanesi, R. Zarate, O. Freud pro začátečníky. Brno: Ando Publishing, 1995. ISBN 80-902032-0-5. S. 17. -18.

¹⁴² Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8. S. 61.

¹⁴³ (Tamtéž s. 61.)

Charcot významně ovlivnil a narušil tradiční názory v oblasti léčby hysterie. V této nepříznivé době odmítal tradiční diagnózy a „dovolil“ si tvrdit, že hysterie je nervové onemocnění a netrpí jím pouze ženy. Dále zdůrazňoval podobnost mezi hysterií a hypnotismem, ale zároveň zůstal přesvědčeným zastáncem mechanismu a striktně odmítal jiná vysvětlení než fyzikální.¹⁴⁴

Významným střediskem odlišného pojetí hypnózy a hysterie se na konci 19. století stalo Nancy. Naopak jeho rivaly Bernheim a Liébault. Dle nich je hypnotický stav pouze navozený spánek, navozený sugescemi, kterého docílíme odstraněním vědomé kontroly. Tito pánové naopak tvrdili, že každý člověk je náchylný k produkci hypnoidních fenoménů. Přiblížili se tak modernějšímu pojetí celé problematiky. Kromě toho Bernheim konstatoval, že hysterie ve skutečnosti není nemoc, ale naopak, každý člověk je potenciálně hysterický. Jak, to záleží hlavně na jeho emocionalitě, výbušnosti a síle prožívání. Bernheim představuje hysterii jako odezvu organismu všude tam, kde jsou psychické reakce na emocionální traumata přehnané.¹⁴⁵

Spor mezi pařížskou školou a školou v Nancy vyvrcholil tím, že Paříž obvinila Bernhaima z naprosté nevědeckosti. On reagoval tím, že v Salpetriére jsou pokusné osoby předem speciálně připraveny, že se tedy nejedná o přirozenou hypnózu. Škola v Nancy získávala mnoho nových přívrženců, včetně Freuda a Janeta. Sigmund Freud se v Paříži seznamoval jak s hysterií, tak s hypnotickou léčbou, kterou přivezl do Vídně.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Appignanesi,R. Zarate,O. Freud pro začátečníky. Brno: Ando Publishing, 1995. ISBN 80-902032-0-5. s. 20. -21.

¹⁴⁵ Černoušek ,M. Šílenství v zrcadle dějin. Praha: Grada Avicenum, 1994. ISBN 80-7169-086-4. s. 170.

¹⁴⁶ Černoušek ,M. Šílenství v zrcadle dějin. Praha: Grada Avicenum, 1994. ISBN 80-7169-086-4. s. 170.

Freudova spolupráce s Breurem začala hned po návratu od Charcota. Josephe Breuer si již v té době s pacienty „povídal.“¹⁴⁷

Jejich spolupráce na konci 19. století má dvojí význam. Vyvrcholení vývoje poznávání této chorobné jednotky a zároveň předznamenávají začátek rozšířeného významu pojetí hysterie. Od té doby se častěji hovoří o víc než o klasické hysterii o hysterickém syndromu, hysterické psychopatii, hysterické osobnosti.¹⁴⁸

Breuer vytvořil léčebnou metodu, kdy nechal pacienty v hypnotickém stavu hovořit o tom, co je tíží. Když léčil hypnózou svůj první slavný případ Annu O. objevil, že když si mohla vybavit první okamžik, kdy se určitý hysterický příznak objevil a prožít znovu emoci, která jej provázela, příznak zmizel. Breuer nazval tuto metodu léčení „katarsí“.¹⁴⁹ Jinými slovy přinutit zapomenuté vzpomínky k návratu do vědomí a tím způsobit vybití afektů v podobě katarze nebo abreakce.¹⁵⁰

Původní Breuerův přístup k Anně O. byl vlastně novým vztahovým modelem lékaře k nemocnému člověku. Z tohoto dlouhodobého vztahu nakonec vykryštalizovaly základní pilíře psychoanalytické techniky a terapie.¹⁵¹

Freud s touto metodou pracoval po řadu let. Hypnóza začala být používána jako metoda, která pacientovi umožní vybavit si okolnosti vzniku určitého příznaku, které byly zapomenuty. Hypnóza se stala vyšetřovací metodou a ve slavné větě Breuer a Freud prohlásili: „*Hysterici trpí zejména vzpomínkami*“.¹⁵²

¹⁴⁷ Sandler, J. Dare, Ch. Holder, A. Pacient a analytik. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901601-2-3. s. 8.

¹⁴⁸ Černoušek, M. Šílenství v zrcadle dějin. Praha: Grada Avicenum, 1994. ISBN 80-7169-086-4. s. 173.

¹⁴⁹ Storr, A. Freud. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-85794-93-4. s. 18.

¹⁵⁰ Sandler, J. Dare, Ch. Holder, A. Pacient a analytik. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901601-2-3. s. 8.

¹⁵¹ Černoušek, M. Šílenství v zrcadle dějin. Praha: Grada Avicenum, 1994. ISBN 80-7169-086-4. S.173.

¹⁵² Storr, A. Freud. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-85794-93-4. s. 18.

Výsledkem jejich spolupráce byla kniha „Studie o hysterii“, která vyšla v roce 1895. Freud a Breuer jako první umožnili pacientovi, aby mluvil sám za sebe. Joseph Schwartz v díle „Dějiny psychoanalýzy“ přirovnává jejich metodu ke snažení básníků a romanopisců;

„Poprvé byl vytvořen prostor, kde bylo možné cílevědomě pátrat po významu subjektivní zkušenosti tak dlouho, dokud nebyl nalezen.“¹⁵³

Významným krokem byl přechod od hypnotické abreakce k volným asociacím. Katarzní moment znovuprožití traumatu v hypnotickém stavu se ukázal jako nedostačující. Pacientům se nakonec jejich hysterické příznaky vracely. K trvalému terapeutickému efektu nemohlo dojít, jelikož ke katarzi došlo v nevědomí. Později Freud zjistil, že trvalejší terapeutický účinek má abreakce a vzpomínka na trauma za úplného vědomí. Dospěl tak k cennému vhledu: *„hysterická mysl trpí vzpomínkami, o kterých nic neví“*.¹⁵⁴

K tomuto objevu, ale Freud dospěl již sám. Mezi Freudem a Breurem docházelo k rozdílným názorům, které se týkaly původu neuróz. Freud došel k přesvědčení, že neurózy obecně lze považovat za poruchy sexuální funkce a s tím Breuer nesouhlasil.¹⁵⁵

Později na přednášce v roce 1896 v místní Psychiatrické a neurologické společnosti Freud představil svoji teorii o svádění. Byla přijata velmi chladně. Lékařská komora se od něho distancovala a izolovanost pociťoval i ze strany pacientů.¹⁵⁶

V roce 1898 nakonec sám tuto teorii zavrhl.¹⁵⁷

¹⁵³ Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8. s. 59.

¹⁵⁴ Černoušek, M. Šílenství v zrcadle dějin. Praha: Grada Avicenum, 1994. ISBN 80-7169-086-4. s. 174.

¹⁵⁵ Freud, S. Spisy z let 1925-1931. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2007. ISBN 80-86123-23-5. s. 44.

¹⁵⁶ Hunt, M. Dějiny psychologie. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7367-175-1. s. 176.

¹⁵⁷ Plháková, A. Dějiny psychologie. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-0871-X. s. – 80.

*„Pod vlivem traumatické teorie hysterie navazující na Charcota, jsme měli snadno sklon k tomu, abychom považovali za reálné a etiologický významné zprávy pacientů, kteří vysvětlovali své symptomy pasivními sexuálními zážitky v prvních letech dětství, tedy hrubě vyjádřeno: svedením. Když se tato etiologie zhroutila kvůli své vlastní nepravděpodobnosti, a tomu, že byla v rozporu s okolnostmi, jež bylo možné bezpečně zjistit...Analýza vedla konkrétním způsobem až k takovým dětským sexuálním traumatům, a přece byla tato traumata nepravdivá. Opustili jsme tedy půdu reality“.*¹⁵⁸

Freud dochází k tomu, že k opravdovému svádění nikdy nedošlo, ale jedná se jen o fantazie vyvolané reálným přáním.¹⁵⁹

*„Sexuální funkce existuje již od raného počátku, ale zprvu se opírala jen o životně důležité funkce, pak se od nich osvobodila a musela projít dlouhým a komplikovaným vývojem, než se z ní stalo to co je známo jako normální sexuální život dospělých“.*¹⁶⁰

Jeho nálezy učinily ze sexuálních emocí emoce klíčové, které jestliže jsou vytěsněny, způsobují neurotické příznaky. Pro Freuda byl sex zvláště vhodný jako osa, na níž se psychoanalýza může sjednotit.¹⁶¹

Jeho dílo „Tři pojednání o sexuální teorii“ vyvolalo mnoho diskuzí a odporu. V té době byl sex něco pohoršující, něco o čem se na veřejnosti nikdy nemluvilo. Freud brojil proti represivní sexuální morálce, ba naopak tvrdil, že k tomu, aby člověk dosáhl osobního uspokojení, je zapotřebí dostatek sexuálního uspokojení. Byl kritikem sexuální morálky své doby a tvrdil, že kulturní sexuální morálka má škodlivé účinky, jelikož vyvolává nervozitu.¹⁶²

¹⁵⁸ Freud, S. Spisy z let 1913-1917. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86123-18-9. s. 65.

¹⁵⁹ Freud, S. Spisy z let 1925-1931. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2007. ISBN 80-86123-23-5. s. 51.

¹⁶⁰ (Tamtéž s. 53.)

¹⁶¹ Storr, A. Freud. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-85794-93-4. s. 22. - 23.

¹⁶² Loužek, M. 150let od narození Sigmunda Freuda. Praha: CEP, 2006. ISBN 1213-3299. s. 42.

Teorie, které Freuda proslavily a hluboce ovlivnily západní kulturu, popisují duševní procesy z čistě psychologického hlediska. Freud začínal jako přívrženec mechanistické školy. Ta předpokládala, že veškeré duševní dění je možné vysvětlit pouze z fyziologického hlediska. Teprve když tento názor opustil, dospěl ke svým největším objevům.¹⁶³

7.2. II. fáze: fáze topografického modelu psychiky

Druhé údobí Freudovy práce zahrnují léta 1897 až 1923. V tomto období v roce 1908 se poprvé v Salzburgu sešli Freudovy příznivci včetně Junga a Bleura.¹⁶⁴

Je to etapa topografického modelu lidského aparátu, kterou nastínil ve „Výkladu snů“. Zahrnuje tři vrstvy, nevědomí, předvědomí a vědomí. (viz kapitola Základní pojmy - Psychoanalýza)

Ke stěžejním Freudovým spisům tohoto období patří „Výklad snů“.

“Analýza snů je ústředním problémem analytické léčby, protože je tím nejdůležitějším technickým prostředkem, jak otevřít přístup do nevědomí...Sny jsou objektivní skutečnosti. Nesplňují naše očekávání a nejsou naším vynálezem...”¹⁶⁵

Freud nebyl první z psychologů, který by se zajímal o výklad snů. Rozdíl byl v přístupu významu snu. Freudovi předchůdci nepovažovali snění za nic důležitého ba naopak spíše za něco absurdního. Dívali se na ně jako na něco degenerovaného, co nepochází z psychického, nýbrž z tělesného procesu. Na

¹⁶³ Hunt, M. Dějiny psychologie. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7367-175-1. s. 178-179.

¹⁶⁴ Freud, S. Spisy z let 1925-1931. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2007. ISBN 80-86123-23-5. s. 62.

rozdíl od nich Freud hodnotil sny jako významný skrytý materiál, který je ukryt v nevědomí, který se zviditelní, jestliže projde cenzuru vědomého já.¹⁶⁶

Výklad snů se objevoval již dávno před Freudem a Jungem, tehdy se jednalo o jasnovidectví. To bylo příznačné pro minulá století. Na začátku 20. století, ale Freud přichází s revolučním objevem ve významu výkladu snů. Nastupuje období, kdy díky analýze snů můžeme proniknout do nevědomého vnitřního života člověka.¹⁶⁷

Sny jsou dle Freuda zamaskovaná, potlačená přání. Spánek Freud přirovnává k hypnotickému transu, ve kterém se oslabí dynamická síla (obrany), která jinak brání těmto zakázaným přáním vstoupit do vědomí. Tato přání se ve snech objevují v maskované podobě a na základě „snové práce“ se podaří odkrýt. Skutečný význam snu neboli skrytý snový obsah.¹⁶⁸

„Výklad snů tedy poslouží výzkumu Ono, pokud se mu podaří vytáhnout latentní snové myšlenky (obsahy Ono). A výzkumu instancí Já a jejich obranných činností poslouží natolik, nakolik dokáže rekonstruovat cenzorova opatření z jejich účinku na snové myšlenky.“¹⁶⁹

Freud tvrdil, že sny jsou až na několik málo výjimek zastřená splnění vytěsněných přání. Tvrdil rovněž, že sny představují jak současná přání, tak přání již z raného dětství, vyjadřují dětská sexuální nesplněná přání.¹⁷⁰

¹⁶⁵ Mollon, P. a kolektiv. Témata psychoanalýzy I. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-609-8. s. 16.

¹⁶⁶ Hunt, M. Dějiny psychologie. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7367-175-1. s. 174.

¹⁶⁷ Dieckmann, H. Sny jako řeč duše. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-858-9. s. 9. - 10.

¹⁶⁸ Blacková, M. Mitchel, S. Freud a po Freudovi. Praha: TRITON, 1999. ISBN 80-7253-029-7. s. 29.

¹⁶⁹ (Tamtéž s. 18.)

¹⁷⁰ Storr, A. Freud. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-85794-93-4. s. 40. - 41.

„...Žena, která ztratila drahé dítě, má vize o mateřských radostech, kdo utrpěl ztrátu majetku, považuje se kromobyčejně bohatého, zklamané děvče se vidí něžně milovanou.“¹⁷¹

Zdroje snu dle Freuda jsou tělesné podněty, denní pozůstatky a události z dětství. Rozlišuje sny se zjevným obsahem a skrytým obsahem. Sny se skrytým obsahem má v sobě ukryt pravý význam snu a ten může být odkryt díky psychoanalytickému rozboru a výkladu. Sny jsou dle Freuda primitivní, iracionální duševní jevy, které ignorují logiku.¹⁷²

„Výklad snů je královskou cestou k poznání do nevědomých psychických aktivit.“¹⁷³

Sny se tudíž musí primárně zabývat dětskou sexualitou, jediným „nepostradatelným organickým základem“ psychoanalytické teorie. I když Freud prohlašoval, že vytěsněné dětské sny jsou hlavními podněcovateli snů, většina jeho klinických případů, se zabývá emocemi dospělého života.¹⁷⁴

Dětská sexualita

Teorii sexuality, kterou Freud rozvíjel, vychází z teorie pudů, jež se stala úhelným stavebním kamenem veškerého dalšího Freudova uvažování. Dle Freuda je psychika něčím, co odstraňuje podněty, které do ní rušivě zasahují. Existují dva druhy podnětů, vnější a vnitřní. Vnější lze uniknout na rozdíl od těch vnitřních, ty průběžně narůstají.¹⁷⁵

Mezi ústřední vnitřní podněty Freud řadí sexuální pudy. Projevují se v různých formách napětí, které vychází z různých částí těla a potřebují ke

¹⁷¹ Freud, S. Výklad snů. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2003. ISBN 80-86559-16-5. s. nevím

¹⁷² Storr, A. Freud. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-85794-93-4. s. 40. - 41.

¹⁷³ (Tamtéž s. 41.)

¹⁷⁴ Storr, A. Freud. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-85794-93-4. s. 43.

¹⁷⁵ Blacková, M. Mitchel, S. Freud a po Freudovi. Praha: TRITON, 1999. ISBN 80-7253-029-7. s. – 33.

svému vybití aktivitu. Například orální libido vzniká v ústní dutině (jeho zdroj) a vytváří potřebu sání (jeho cíl) a je k něčemu vázáno směřováno, v tomto případě k prsu. Zdroj a cíl je dle Freuda každému pudu vlastní (prs je zdrojem libidinózní slasti).¹⁷⁶

V roce 1905 ve „Třech esejích“ formuloval závěr, že sexuální pud je přítomen i u novorozence. Jeho závěr zněl, že dítě se rodí již se sexuálním instinktem a sexuální aktivitou. Freud tuto sexualitu nazýval libidem.¹⁷⁷

*„ Během tohoto vývoje byly některé pudové složky, jež se nehodily k dosažení tohoto konečného účelu dočasně odsunuty nebo použity jinak, další odkloněny od svého cíle a převedeny do organizace genitální. Nazval jsem energii sexuálních pudů – a pouze tuto – libidem“.*¹⁷⁸

Novorozenec je Freudovými slovy polymorfně perverzní. Energie sexuálních pudů neboli libido, se dle Freuda vyvíjí ve čtyřech klíčových fázích. Těmito složkami jsou orální, kde sídlem rozkoše jsou ústa. Ve věku jednoho a půl až tři roky se jedná o anální, kde se stává hlavním zdrojem smyslného potěšení oblast konečníku, Mezi třetím a šestým rokem se dítě dostává do tzv. genitálního období. Pociťuje rozkoš z vlastního dráždění genitálií a v konečné fázi se pozornost a slast přesouvá na objekt rodičovský. Neboli vztah oidipovského komplexu.¹⁷⁹

Oidipovský komplex

Freud byl přesvědčen, že jádrem každé neurózy je oidipovský komplex.¹⁸⁰

¹⁷⁶ (Tamtéž s. 33)

¹⁷⁷ Hunt, M. Dějiny psychologie. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7367-175-1. s. 190.

¹⁷⁸ Freud, S. Spisy z let 1925-1931. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2007. ISBN 80-86123-23-5. s. 48.

¹⁷⁹ Hunt, M. Dějiny psychologie. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7367-175-1. s. 190.

„Osvítla mě jedna obecně platná myšlenka. Objevil jsem, i v mém vlastním případě, zamilovanost do své matky a žárlivost vůči svému otci, a teď to považuji za univerzální jev raného dětství“.¹⁸¹

Jay Greenberg se vyjádřil o oidipovském komplexu těmito slovy:

„Pro Freuda představoval oidipovský komplex klíčovou událost normálního vývoje a současně základní konflikt při neuróze; souhra psychických sil při duševním zdraví i psychopatologii se stává v tomto kontextu srozumitelnou. Jde o výjimečný analytický objev, o rámeček pro pojmové uchopení rodinné dynamiky a jejích pozůstatků v psychickém životě dítěte.“¹⁸²

Freud, ale dále rozvádí svoji teorii oidipovského komplexu v práci „Totem a tabu“. Byl přesvědčen, že oidipovský komplex je univerzální nezbytný základ vývoje kultur a uvádí jej do spojitosti s počátky lidské existence. Dále spatřoval vliv této teorie nejen v psychologii jedinců, ale i v lidském sociálním chování.¹⁸³

Freud spojuje oidipovský komplex s počátky lidské existence. Tvrdí, že ve spojení se spekulativní Darwinovou teorií o uspořádání rané lidské

¹⁸⁰ To znamená, že každé dítě ve věku asi pěti až šesti let je vázáno k rodiči opačného pohlaví a jestliže tuto infantilní fixaci nepřekoná, projeví se u něj duševní choroba. Přesněji řečeno, sexuální touha k matce je v malém chlapci provázena nenávistí k otci, a nepřátelským přáním se ho zbavit. Ale zároveň si je dítě vědomo, že otec je daleko silnější než ono, že by nezvítězil, a že oidipovská touha nese s sebou vážné nebezpečí. Výsledný konflikt mezi touhou a strachem, vyvolává nesnesitelnou úzkost. Tuto úzkost Freud nazývá kastrofí. Na tento strach reaguje chlapec tím, že potlačí své sexuální pocity k matce a nahradí je pocitem lásky a své nepřátelství a rivalitu, kterou pociťoval k otci, přeměnění ve ztotožnění s ním a s jeho životní rolí. Opačně to probíhá u dívek, ty jsou frustrovány, ze ztráty penisu. (Tamtéž s. 191)

¹⁸¹ Borossa, J. Témata psychoanalýzy I. Praha: Portál, s.r.o., 2002. ISBN 80-7178-609-8. s. 168.

¹⁸² Blacková, M. Mitchel, S. Freud a po Freudovi. Praha: TRITON, 1999. ISBN 80-7253-029-7. s. 36.

¹⁸³ Frankl, G. Archeologie mysli. Sociální dějiny nevědomí 1. část. Praha: Portál, s.r.o., 2003. ISBN 80-7178-692-6. s. 15.

společnosti a teorií obětního rituálu, W. R. Smithe nachází počátky totemismu. Freud tvrdí, že opočlověk žil v nemalých tlupách, které sestávaly z mocného patriarchy a samic. Vyloučení samci se vraceli zpět, aby zavraždili patriarchy a snědli ho. Vina, která vzešla z tohoto činu, ovlivnila totemistické zákony zakazující krvesmilstvo a vraždění.¹⁸⁴

Avšak George Frankl píše ve své knize „Archeologie mysli“, že není možné ignorovat fakt, že oidipovský komplex je produktem patriarchátu, který ale není jedinou formou sociální organizace. Díky antropologickým výzkumům bylo objeveno velké rozrůznění kultur. Tak například Bronislaw Malinowski staví proti univerzalitě oidipovského komplexu své vlastní poznatky. Ty poukazují na objevy plynoucí z antropologických objevů při prozkoumávání původní sestavy rodiny. Načeš, upozorňuje na to, že se jednalo o výzkumy současných domorodých rodin, ne hypotetických a že na základě výzkumu byly objeveny rodiny, které měly formu matriarchální. Což vyvrací Freudovu hypotézu oidipovského komplexu. Uvádí příklad rodiny z Nové Guineje, ve které veškerou právní pravomoc má v rukou matka a její bratr a otec je zde v roli oddaného přítele a pomocníka dětí.¹⁸⁵

Malinowského důkazy potvrdili i jiní badatelé. Ti tvrdili, že oidipovský komplex není nevyhnutelnou podmínkou kulturní evoluce, ale zároveň ověřili Freudovo pojetí dětské sexuality. Důkazy, které poskytl Malinowski, poukazují na to, že tam, kde nefunguje patriarchát, dětská sexualita se otevřeně a svobodně praktikuje. Potvrzuje se tím tedy jak existence dětské sexuality, ale i existence represivních mechanismů v kultuře oidipovského komplexu a jeho patriarchálního superega. Z toho vyplývá, že teorie univerzálního oidipovského komplexu je chybná, jelikož klade rovnítko mezi civilizací a patriarchát. Tyto objevy rozdělily psychoanalyticky smýšlející antropology na dva tábory.

¹⁸⁴ Appignanesi, R. Zarate, O. Freud pro začátečníky. Brno: Ando publishing, 1995. ISBN 80-902032-0-5. s.

122.

¹⁸⁵ Frankl, G. Archeologie mysli. Sociální dějiny nevědomí 1. část. Praha: Portál, s.r.o., 2003. ISBN 80-7178-692-6. s.18.

Malinowski, Fromm, Reich se drží matrilinéární společnosti. Na druhé straně Freud, Ernst Jones, Géza Roheim a Erikson jsou zastánci názoru, že instinktivní potlačení je nezbytnou podmínkou jakékoliv kultury.¹⁸⁶

Reich souhlasil s Freudem, že dnešní kultura je založena na sexuálním potlačení. Také tvrdil, že objev dětské sexuality a procesů sexuálního období, z pohledu sociologického, znamená uvědomění toho, že sex je popírán. Tato represe dle něho měla trvání tisíce let a díky nadvládě patriarchálního autoritářského modelu, dala vzniknout sekundární, perverzní sexualitě dnešního člověka.¹⁸⁷

7.3. III. fáze: fáze strukturálního modelu lidské psychiky

Tato fáze začíná rokem 1923 a končí smrtí Freuda. Vydává knihu „Ego a ID“. Vytváří strukturální model psychiky (viz kapitola Základní pojmy - Psychoanalýza) a jedním z důvodů k vytvoření tohoto modelu byla zkušenost s pacienty, kteří během terapie měli nevědomý pocit viny. Ten se do topografického modelu nedařilo začlenit. Nový model je tvořen třemi hlavními strukturami, kterými jsou id (ono), ego (já), superego (nadjá).¹⁸⁸

Zde pro výklad použiji Freudovu primární narativní strukturu o vývoji jedince. Schafer tuto příběhovou verzi nazývá Darwinovým příběhem. Tato narativní struktura není jediná, další je založena na principech fyziky a třetí nese název Archeologická metafora.¹⁸⁹

Darwinův příběh začíná představou dítěte jako „zvířete“, což zastupuje *id* a končí domestikovaným zvířetem, které je zkroceno frustrací. Výsledkem je osoba vybavená regulačními strukturami *egem* a *superegem*. Jejich nositel

¹⁸⁶ (Tamtéž s. 21.)

¹⁸⁷ Frankl, G. Archeologie mysli. Sociální dějiny nevědomí I. část. Praha: Portál, s.r.o., 2003. ISBN 80-7178-692-6. s. 24.

¹⁸⁸ Sandler, A. a kolektiv. Pacient a analytik. Praha: Psychoanalytické nakladatelství. 1994. ISBN 80-901601-2-3. s. 10.

¹⁸⁹ Čermák, I. a kolektiv. 150let od narození Sigmunda Freuda. Praha: CEP, 2006. ISBN 1212-3299. s. 55. – 56.

zůstává částečně zvířetem a vlastníkem původního *id*. Dítě ztratí svojí přirozenost, je frustrováno vlivy ze strany dospělých a společností, která tuto frustraci neustále přživuje.¹⁹⁰

Obě tyto primární narativní struktury předpokládají determinismus evoluční nezbytnosti a mechanických sil.¹⁹¹

8. Carl Gustav Jung

Analytická psychologie byla založena Carlem Gustavem Jungem a je vystavěna na základech psychoanalýzy. Jung rozvíjel svou psychologii nejprve v přátelském vztahu s Freudem, ale v roce 1913 došlo k názorovým roztržkám, které ukončily jak jejich přátelství, tak odbornou spolupráci.

Jung může být považován za prvního moderního psychologa a rozdíl mezi freudovskou psychoanalýzou a jungovskými teoriemi reprezentují rozdíly mezi klasickou a moderní psychoterapií. Jung kladl důraz na nevědomí spíše než na vědomí, tajemného spíše než známého, mystického spíše než vědeckého, tvůrčího spíše než produktivního, religiózního spíše než profánního. Nevycházel z filosofických základů psychoanalýzy, které jsou karteziánsko-newtonovské.¹⁹²

Jung vytvořil pojem synchronicity pro kauzální setkání dvou či více událostí oddělených v čase nebo v prostoru. Jung si byl vědom toho, že lineární kauzalita není jediným a závazným spojujícím principem v přírodě. Zajímal se o vývoj moderní fyziky, byl ochoten zabývat se oblastmi paradoxního, mysteriózního a zaujímal vstřícný postoj k velkým východním duchovním filosofiím, parapsychologickým jevům a astrologii.¹⁹³

¹⁹⁰ Čermák, I. a kolektiv. 150let od narození Sigmunda Freuda. Praha: CEP, 2006. ISBN 1212-3299. s. 56.

¹⁹¹ (Tamtéž s. 57.)

¹⁹² Groff, S. Za hranice mozku. Praha: GEMMA89, 1992. ISBN 164-003-92. s. 144.

¹⁹³ (Tamtéž s. 145.)

Jung navrhuje materialistickou teorii o pojetí duše, přikládá ji svébytnou realitu. Radikálně překročil hranice pozitivisticko-materialistického obrazu světa a navázal na zapomenuté tradice naší kultury. Připravil půdu pro mnohá plodná setkání jako například západní racionality a východní spirituality, odkazu minulosti a tušení budoucnosti. Jeho psychologie je propojená s historií a dějinami, bez čehož slovy samotného Junga by psychologie nebyla možná.¹⁹⁴

Jeho dílo „Červená kniha“. „Liber Novus“, je jedna z mála knih, která hluboce ovlivnila sociální a intelektuální dějiny 20. století.¹⁹⁵ Tato kniha je výsledkem psychologické práce v literární podobě. (Viz příloha)

V Jungově středu zájmu, ale nebyla jen psychologie, ale přitahovaly jej i „duchovní vědy“, astrologie, zen, mytologie, náboženství obecně, alchymie a Kristus.

Některé Jungovy koncepty (synchronista, archetypy, typologie) se staly základním východiskem pro moderní astrologii.¹⁹⁶ Například Brigitte Romankiewiczová ve své knize „Jevišťe Bohů“ pojednává na toto téma a přibližuje čtenářům Jungovu zásluhu v moderní astrologii.

Astrologie, ale není jediná, Jungův vliv můžeme najít i ve výkladu karet. Například Nichols Sallie podává v knize „Carl Gustav Jung a tarot, výklad tarotu z pohledu jungovské psychologie, kde hrají důležitou roli samozřejmě symboly. Patrný vliv je i ve vědecké grafologii, v konstelacích, arte terapii ale i taneční terapii. Dokonce existuje archetypální tanec, ve kterém tanečníci v první části, představují tancem rozpolcené osobnosti a v druhé polovině

¹⁹⁴ Moore, R. L. C. G. Jung a křesťanská spiritualita. Praha: Portál, s.r.o., 1998. ISBN 80-7178-195-9. s. 7-8.

¹⁹⁵ (Tamtéž s. 195.)

¹⁹⁶ Seminar_Vliv_C_G_Junga.pdf (application/pdfobjekt) [on line]. Dostupný z http://www.psychopompos.cz/data/Seminar-Vliv_C_G_Junga.pdf. [cit. 2012 – 6 – 10].

dojde ke spojení (animy, anima) a to se také projeví v tanci, souhrou a ladnosti.

Jungovo dílo je pro účely této práce rozděleno do tří fází. První fáze je nazvána **Jung a psychoanalýza** datovaná od roku 1906 – 1913. Druhá část, **Nevědomí – archetypy**, ta zahrnuje období cca 1912 – 1929. Toto období je stěžejní obdobím Jungovi psychologie. Pro třetí fázi jsem vybrala název **Psychologie versus Paracelsus a náboženství**. Toto období bych datovala cca od roku 1931 až do Jungovy smrti. Paracelsus zde zastupuje alchymii, kterou byl Jung učarován a až do své smrti ji věnoval značnou pozornost.

8.1. I. fáze: Jung a psychoanalýza

Jung se na začátku své kariéry cítil stále více zklamán omezením experimentálních a statistických metod v psychiatrii a psychologii. Na poliklinice předváděl ukázky hypnózy, což jej vedlo k zájmu o terapii a k využívání klinického setkání jako výzkumné metody. Kolem roku 1904 uvedl Bleuler do Burghölzli psychoanalýzu a začal si dopisovat s Freudem. V roce 1906 navázal kontakt s Freudem i Jung.¹⁹⁷

Od počátku jeho psychiatrické kariéry mu sloužily jako podněty Breuerovy a Freudovy studie vedle prací Pierra Janeta. Jung se setkal s Freudovou metodou analýzou snů a výkladů snů již v roce 1900, ale jak sám píše, knihu odložil, jelikož na ni ještě nebyl připraven. Opět se ke knize vrátil v roce 1903 již s většími zkušenostmi, v té době již s pochopením problému neměl ba naopak, objevil četné souvislosti se svými myšlenkami.¹⁹⁸

Nejvíce ho zaujalo, že Freud používá pro oblast snu pojmu „mechanismus vytěsnění“, pocházející z psychologie neuróz. Neboť vytěsnění Jungovi překážela při experimentech se slovními asociacemi. Ze svých studií

¹⁹⁷ Sonu Shamdasani . IN.: v předmluvě, Jung, C. G. Červená kniha. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-767-1 s. 198.

¹⁹⁸ Jung, C. G. Vzpomínky, sny, myšlenky. Brno: Atlantis, 1998. ISBN 80-7108-178-7. s. 141.

mohl Jung Freudovy vývody jen potvrdit. Jung se stal velkým obhájcem Freuda, ale stále nesouhlasil s tím, že by všechny neurózy způsobovaly sexuální vytěsnění nebo sexuální traumata. S Freudem se setkali v roce 1907 ve Vídni. Jung píše ve své knize „Vzpomínky sny a myšlenky“, že pro Freuda byla jeho sexuální teorie nesmírně významná ve smyslu osobním tak filosofickém. Rozpor byl mezi nimi i v oblasti duchovna. Jakýkoliv výraz duchovnosti označoval Freud za „vytěsněnou sexualitu“.¹⁹⁹ „Co se nedalo interpretovat bezprostředně jako sexualita, označil jako ‚psychosexualitu‘.“²⁰⁰

To, co zasadilo ránu jejich přátelství a rozdělilo jejich názorové cesty zcela, byl dle Jungových pamětí rozhovor, který se odehrál v roce 1910 ve Vídni. Freud Jungovi kladl na srdce, aby se nikdy nezřekl sexuální teorie, která je ze všeho nejdůležitější. Freud Jungovi řekl: „Podívejte se, musíme z toho udělat dogma, neotřesitelnou baštu.“ Jung se zeptal, „Baštu - a proti čemu?“ Freud odpověděl: „Proti přívalu černého bahna – okultismu“.²⁰¹

Po jejich roztržce se Jung začal velmi intenzivně věnovat svým vlastním snům a vizím. Objevuje kolektivní nevědomí a archetypy, které významně ovlivní jeho psychologii. Na základě toho se změnil i jeho přístup ke snu a k jeho výkladu.

Analytická psychologie rozlišuje sny archetypové neboli velké a sny jednoduchými běžnými.²⁰²

Prožitek velkého snu provázejí velké duševní emoce a archetypické sny se odlišují od běžných tím, že pocházejí z kolektivního nevědomí. Jsou to hlavně mytologémata, motivy z pohádek, náboženské motivy, rituální procesy apod.²⁰³

¹⁹⁹ (Tamtéž s. 140-141.)

²⁰⁰ (Tamtéž s. 141.)

²⁰¹ Jung, C. G. Vzpomínky, sny, myšlenky. Brno: Atlantis, 1998. s. 141.

²⁰² Dieckmann, H. Sny jako řeč duše. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-858-9. s. 43.

²⁰³ (Tamtéž s. 43.)

Vedle snu uvádí Jung jako nositele manifestace nevědomí ještě fantazie a vize, které jsou úzce spřízněny se snem a vystupují při stavu snížení vědomí. Mají svůj manifestní a latentní významový obsah a pocházejí z osobního nebo kolektivního nevědomí stejně tak jako sen a mohou být proto rovnocenným materiálem pro psychologický výklad.²⁰⁴

„Nevědomí je „intelektuálně indiferentní přírodní skutečnost, která nás může ohrozit jen tehdy, když je náš vědomý postoj k ní beznadějně nesprávný. Čím více nevědomý vytěsňujeme, tím je nebezpečnější.“²⁰⁵

Dle Junga plní sen nejdůležitější funkci a to kompenzační, která vyrovnává napjatý stav snícího. Sen, který se zdá opakovaně, upozorňuje na důležitost problému a nutnost řešení. Ale sen může mít také funkci i varovnou, perspektivní a diagnostickou.²⁰⁶

To, co Freud nazývá „snovou fasádou“. Jung naopak tvrdí, že ve skutečnosti se jedná o nepochopení. A preferuje nejdříve se sen naučit číst místo marných pokusů o vysvětlení snu.²⁰⁷

Zdrojem snů jsou dle Junga komplexy.²⁰⁸ Jung ve své knize „Základní otázky analytické psychologie psychoterapie v praxi“ uznává existenci snů, které zobrazují nesplněná přání, ale existují i sny které mohou znamenat, iluze filosofické sentence, divoké fantazie, vzpomínky, plány, iracionální zážitky atd. A míní, že Freudovo hledisko, které sny považuje za pouhá vytěsňovaná přání je dávno překonané.²⁰⁹

²⁰⁴ Jacobi, J. Psychologie C. G. Junga. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1992. s. 38.

²⁰⁵ Jung, C. G. Výbor z díla I., Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi. Brno, Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. ISBN 80-85880-14-8. s. 148.

²⁰⁶ Puškárová, M. Tajemství milosti. Olomouc: FONTÁNA, 2002. ISBN 80-7336-009-8. s. – 85.

²⁰⁷ Jung, C. G. Výbor z díla I., Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi. Brno, Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. ISBN 80-85880-14-8. s. 144.

²⁰⁸ Jung, C. G. Analytická psychologie. Její teorie a praxe. Praha 1992. Academia, 1992. ISBN 80-2000418-1. s. 95.

Jung k výkladu snů nepoužívá volné asociace, pro něho je důležité pochopit smysl snu, to co nám říká.²¹⁰

„Sny nás zpravují o skrytém vnitřním životě a odhalují složky pacientovy osobnosti, které se v jeho denním chování projevují pouze jako neurotické symptomy, z čehož plyne, že jej nemůžeme účinně léčit jen v jeho vědomí a prostřednictvím vědomí, ale že je třeba starat se i o jeho nevědomí...k tomu nám může pomoci pouze dalekosáhlá asimilace nevědomých obsahů do vědomí.“²¹¹

Jung preferuje výklad snů v tzv. snové sérii, jelikož se tím dají odhalit jak omyly z předchozích snů tak lépe rozpoznat základní obsahy a motivy.²¹²

„Výklad každého jednotlivého snu je jistě domněnkou; ale průběh celé série nám skýtá všechny nezbytné možnosti k opravě případných omylů v předcházejících člancích.“²¹³

Namísto volných asociací používá Jung metodu amplifikace. Je to logický princip, hledání paralel.²¹⁴ Jolande Jacobi tuto metodu popisuje jako práci se snovými motivy, které jsou tak dlouho obohacovány analogickým, významově blízkým seriálem obrazů, symbolů, pověstí, mýtů apod. dokud jejich smysl nevysvitne na povrch. Každý jednotlivý prvek je pak vždy spojen

²⁰⁹ Jung, C. G. Výbor z díla I., Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi. Brno, Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. ISBN 80-85880-14-8. s. 142.

²¹⁰(Tamtéž s. 145.)

²¹¹ (Tamtéž s. 147.)

²¹²(Tamtéž s. 145.)

²¹³ Jung, C.G. Výbor z díla V. Snové symboly individuálního procesu. Brno: Nakladatelství Tomáše Jančka. 1999. ISBN80-85880-11-3. s. 61.

²¹⁴ Jung, C. G. Analytická psychologie. Její teorie a praxe. Praha 1992. Academia, 1992. ISBN 80-2000418-1. s. 94.

s dalšími, až je objasněn celý řetězec snových motivů a může být nakonec sám potvrzen jako celek.²¹⁵

Jung zjistil, že sny mají určitou strukturální podobnost. Jeho pojetí je zcela odlišné Freudovu; většinu snů chápe jako druh „celosti“ s uzavřeným dějem. Struktura má stavbu podobnou dramatu a má čtyři části; 1) místo, čas a osoby-předehra snu 2) uvedení snového problému-obsah tvořící základ snu 3) peripetie, představující páteř každého snu 4) lysis; řešení, vyústění snu, jeho kompenzační odkaz.²¹⁶

Nyní jsme se dostali do fáze, kdy Jung skrze své sny a fantazie objevuje kolektivní nevědomí a proto, se mu budeme v další části věnovat.

8.2. II. fáze: kolektivní nevědomí a archetypy

Toto období můžeme označit jako období největšího rozmachu v Jungově psychologii. Po krátkém umlčení se Jung vrací zpět. Cestuje po celém světě, zvláště jej zajímají asijské národy, domorodé kmeny v Africe a Americe. Nasbíral spoustu materiálů a jeho hlavní zájem byl směřován ke zkoumání kolektivního nevědomí.

Jungův objev kolektivního nevědomí můžeme označit za zcela revoluční a převratný. Má své přívržence, ale i odpůrce, kteří jeho objev považují za zcela vědecky nepodložený. Tomuto nařčení čelil například i Darwin, když jeho odpůrci tvrdili, že jeho teorie evoluce je pouhá domněnka, která s vědou nemá nic společného. Každé zrození něčeho velkého, co zcela změní dosavadní paradigma, je vždy pod tlakem tvrdé a nemilosrdné kritiky.

²¹⁵ Jolande, J. Psychologie C. G. Junga. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1992. s. – 45.

²¹⁶ (Tamtéž s. 44.)

V tomto období přichází Jung s procesem individuace, teorií typů a již zmíněným kolektivním nevědomým a jejími vrozenými psychickými strukturami.

„Psychologie je v první řadě vědou o vědomí. Na druhé straně je vědou o produktech toho, co nazýváme nevědomá psýché. Nemůžeme přímo zkoumat nevědomou psýché, protože nevědomí je právě jen nevědomí, a proto k němu nemáme žádný vztah. Můžeme se pouze zabývat vědomými produkty, o kterých předpokládáme, že mají původ v oblasti zvané nevědomí.“²¹⁷

„Kolektivní nevědomí je část psýché, již lze od osobního nevědomí negativně odlišit tím, že za svou existenci nevďečí osobní zkušenosti a není proto osobním ziskem. Zatímco osobní nevědomí se skládá hlavně z obsahů, jež byly svého času vědomé, avšak z vědomí zmizely tak, že byly buď zapomenuty, nebo vytěsněny, obsahy kolektivního nevědomí ve vědomí nikdy nebyly a nebyly tudíž nikdy získány individuálně, nýbrž vděčí za svou existenci výhradně dědičnosti.“²¹⁸

Kolektivní nevědomí je zčásti uchopitelné, můžeme s ním přijít do styku skrze sny, vize, obrazy, symboly – archetypy.²¹⁹

Tyto archetypy²²⁰ Jung pokládá za prapůvodní vrozené formy, pudové vzory vnímání, myšlení, chápání, jednání, cítění. Jsou v nich obsaženy pravěké zkušenosti lidstva.²²¹ Archetypová duše se projevuje ve formě obrazů, které se dají pochopit porovnáním s historickými nebo mytologickými

²¹⁷ Jung, C. G. Analytická psychologie. Její teorie a praxe. Praha 1992. Academia, 1992. ISBN 80-2000418-1. s. 18.

²¹⁸ Jung, C. G. Výbor z díla II., Archetypy a nevědomí. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 147-148.

²¹⁹ Müller, L. Müller, A. Slovník analytické psychologie. Praha: Portál, 2006. s. 232-233.

²²⁰ Zprvu hovořil o praobrazech či původních obrazech (podle J. Burekharda) a až v roce 1917 se začal zmiňovat o dominantách „kolektivního nevědomí“ a v roce 1919 inspirován Aureliem Augustinem dospěl k termínu archetyp. (IN: Rafailov, B. C. G. Jung v zrcadle filosofie. Brno: Emitos spol. s.r.o., 2010. ISBN 978-80-87171-14-1. s. - 79.)

paralelami. Například na Západě je archetyp Boha vyplněný dogmatickým obrazem Krista, na Východě je to Krišna, Átman, Budha.²²²

S archetypy se můžeme setkat v mýtech, pohádkách, folklóru, v instinktivním chování zvířat, opakujících se dějinných událostech a v tzv. věčných tématech literárních a uměleckých děl. Výraznými archetypovými postavami právě z oblasti uměleckých děl jsou např. král, princezna, hrdina, šašek, dobrá víla atd.²²³

„Archetypy samy jsou nevědomé obrazy instinktů, jinými slovy představují základní vzor instinktivního chování.“²²⁴

Rudolf Starý shrnul ve své knize „Potíže s hlubinnou psychologií“ několik Jungových charakteristik archetypů, patří mezi ně např.: numinózní, „magické“ psychické obsahy kolektivního nevědomí, jež předešlé kultury nazývali bohy, démony, duchy, mana; ryze formální „vzory chování“ vtiskující formální základ veškeré psychické činnosti; ryze formální „krystalické mřížky“ vyplňující se konkrétním obsahem; vůdčí motivy umělecké tvorby a věčné ideje v platónském smyslu, táhnoucí se jako červená niť dějinami myšlení.²²⁵

„Na kolektivním nevědomí není nic mystického. Je to pouze nové odvětví vědy...Mozek se rodí s hotovou strukturou, bude pracovat moderním způsobem, avšak tento mozek má svou historii.“²²⁶

²²¹ Puškárová, M. Tajemství milost. Olomouc: Fontána, 2002. ISBN 80-7336-009-8. s. 36.

²²² (Tamtéž s. 37.)

²²³ Starý, R. Potíže s hlubinnou psychologií. Praha: PROSTOR, 1990. ISBN 80-85190-03-6. s. 51.

²²⁴ (Tamtéž s. 150.)

²²⁵ Starý, R. Potíže s hlubinnou psychologií. Praha: PROSTOR, 1990. s. 47-48.

²²⁶ Jung, C. G. Analytická psychologie. Její teorie a praxe. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0418-1. s. 52.

Archetypy jsou velmi oblíbeným tématem dnešní doby, objevují se všude a nejen v literární podobě. Jsou tématy mnoha novodobých literárních děl, ale i duchovnědních oborů.

Psychologické typy

Psychologické typy introvert a extrovert jsou nepochybným důkazem Jungova vlivu na kulturu jeho doby, ale i současné. Toto psychologické rozlišení nezůstalo uzavřeno jen ve vědeckých kruzích, ale rozšířilo se do běžného denního života, kde se s ním běžně setkáváme.

Jung pojímá celý psychický systém jako něco co je v neustálém energetickém pohybu. Tuto psychickou energii nazývá libidem.²²⁷ Určení směru psychické energie je hlavní součástí úkolu analytika a Jung vytvořil jako pomůcku pro takovou analýzu několik psychologických typů. Z nich jsou dva základní, které jsou běžnou součástí všedního života. Jsou to typ extrovertní a introvertní.²²⁸

Kromě těchto dvou typů zavádí čtyři typy funkcí, (myšlení, cítění, intuici a vnímání) čtyřčlennou strukturu-kvaternitu. Tu po té pojí se dvěma typy a vytvořil osm psychologických typů.²²⁹ To usnadnilo analytikům lépe pochopit pacientův pohled na svět a systém hodnot.²³⁰

Jung si uvědomoval, že lidé jsou směsí typů, neexistují čistý typ. Je zapotřebí dlouhé analýzy a pozorování a mohou se měnit v průběhu života.²³¹

²²⁷ Jacobi, J. Psychologie C. G. Junga. Praha: Psychoanalytické nakladatelství. 1992. s. 27.

²²⁸ Guinness, Mc.M., Hydeová, M. Jung. Praha: Portál. 2001. ISBN 80-7178-454-0. s. 78.

²²⁹ Extrovertní myslivý typ, introvertní myslivý typ; extrovertní citlivý typ, introvertní citlivý typ; extrovertní vnímavý typ, introvertní vnímavý typ; extrovertní intuitivní typ, introvertní intuitivní typ. (Tamtéž s. 82. – 84.)

²³⁰ Guinness, Mc.M., Hydeová, M. Jung. Praha: Portál. 2001. ISBN 80-7178-454-0. s. 78.

Vývoj osobnosti – proces individuace

Jádrem Jungovi psychologie je proces individuace. Je to proces vývoje osobnosti. Běh lidského života má své svítání, zenit a soumrak. Jung rozlišuje životní dopoledne a odpoledne. Život mladého člověka se vyznačuje všeobecnou expanzí na rozdíl od stárnoucího člověka, ten žije naopak ve znamení kontrakce. Mladý se bojí života, starý couvá před smrtí.²³²

Proces individuace znamená proces dialogického střetávání mezi vědomím a nevědomím. Vědomé a nevědomé obsahy se propojují v symbolu a skrze symboly se pak otevírá cesta k tvořivému rozvoji osobnosti. Cílem procesu individuace je, aby se člověk stal tím, kým je. Člověk se má stát individuální bytostí, oddělen od rodičovských komplexů a kolektivních měřítek, norem a hodnot.²³³

*„Utrpení není nemoc, ale normální protipól štěstí“.*²³⁴

První polovina individuace má za cíl přizpůsobení člověka okolí a jeho začlenění do vnějšího světa. Druhá část představuje uvedení do vnitřní skutečnosti, tedy do hlubin sebe sama. Jung věnoval pozornost hlavně té druhé části, ve které umožnil člověku rozšíření osobnosti, což Jung považoval

²³¹ Guinnes, Mc.M., Hydeová, M. Jung. Praha: Portál. 2001. ISBN 80-7178-454-0. s. 85.

²³² C. G. Jung. Výbor z díla I. Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi. Brno: 1997, Nakladatelství Tomáše Janečka. ISBN 80-85880-14-8. s. 43.

²³³ Kastová, V. Dynamika symbolů. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-371 -4 . s. 13.

²³⁴ C. G. Jung. Výbor z díla I. Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi. Brno: 1997, Nakladatelství Tomáše Janečka. ISBN 80-85880-14-8. s. 67.

za jakousi přípravu na smrt. Mluví-li o procesu individuace, mluví právě o této části.²³⁵

Tento proces prochází podle Junga skrze několik fází, jsou jimi Persona, setkání se Stínem, Animou, Animem a cílem procesu individuace je bytostné Já.

Persona

Celou první polovinu života, životní dopoledne si budujeme svoji personu (viz kapitola Základní pojmy – Analytická psychologie). Dle Junga je to období vzestupu, rozvoje, expanze, boje o dobrou pozici ve společnosti. V tomto období je člověk zaměstnán spíše praktičtějšími záležitostmi a nezbývá mu času na své nitro.²³⁶

I. Etapa Stín

První etapa individuace vede k zážitku stínu, setkání se svým stínem (viz kapitola Základní pojmy – Analytická psychologie). Je to temný aspekt osobnosti. Pro člověka je důležité si připustit a rozpoznat svůj Stín. Je to nutný nevyhnutelný základ veškerého sebepoznání.²³⁷

Stín by se měl stát vědomou součástí duše, přijmout ho a na svém problému pracovat;

*„Člověk bez Stínu není úplný či dokonalý. Dobro kráčí vždy se zlem“.*²³⁸

II. Etapa Animus a Anima

²³⁵ Jacobi, J. Psychologie C. G. Junga. Praha: Psychoanalytické nakladatelství. 1992. s. 58.

²³⁶ Říčan, P. Psychologie náboženství. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-547-4. s. 215.

²³⁷ Jung, C. G. AION. Příspěvky k symbolice bytostného Já. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka. 2003. ISBN 80-85880-26-1. s. 18.

²³⁸ (Tamtéž s. 54.)

Druhá etapa individuačního procesu se vyznačuje setkáním s postavou „obrazu duše“ s Jungovým pojmenováním animus u ženy a anima u muže (viz kapitola Základní pojmy – Analytická psychologie).

Tak jako u stínu a u všech nevědomých obsahů vůbec, i zde rozlišujeme projevy animy a anima vnitřní a vnější. Mezi vnitřní řadíme sny, fantazie, vize a vnější projev se ukazuje v projekci na jiného člověka opačného pohlaví, který je nositelem určitého prvku našeho nevědomí nebo celé části nevědomé psýché. To co nás tak silně oslovuje, je část našeho vlastního nitra.²³⁹

Existují čtyři stádia rozvoje Animy; Eva – čistě instinktivní a biologické vztahy, Faustova Helena, romantická, estetická úroveň se sexuálními prvky (úroveň Animy), Panna Marie, láska dosáhla vyšší duchovní oddanosti a poslední stádium, které dle Junga je dosahováno jen zřídka je Mona Lisa nebo Šeherezáda a Sulamit.²⁴⁰

Čtyři stádia Anima; sportovec, zasvěcený duch, profesor nebo kněz a vtělení myšlení.²⁴¹

Jung o těchto dvou archetypech hovoří jako o „božském páru“ a upozorňuje na fakt, že bez integrace stínu (uvědomění osobního nevědomí), znamená první etapu v analytickém procesu, bez kterého není možné rozpoznání animy a anima.²⁴²

Dalším prvkem chybějícím k celosti je u muže archetyp moudrého starce a u ženy velká matka. Oba dva tyto archetypy ztělesňují ducha, představují autority získané životní moudrostí a zkušeností.²⁴³

²³⁹ Jacobi, J. Psychologie C.G. Junga. Praha: Psychoanalytické nakladatelství. 1992. s. 61.

²⁴⁰ Puškárová, M. Tajemství milost. Olomouc: Fontána, 2002. ISBN 80-7336-009-8. s. 56

²⁴¹ (Tamtéž s. 57)

²⁴² Jung, C. G. AION. Příspěvky k symbolice bytostného Já. Rno: Nakladatelství Tomáše Janečka., 2003. ISBN 80-85880-25-3. s. 30

²⁴³ Hopcke, R. Průvodce po vybraných spisech C. G. Junga. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. ISBN 80-900802-9-4. s. 107-109.

Bytostné Já – cíl individuace

Ústředním pojmem analytické psychologie je bytostné Já, zásadní rozdíl oproti psychoanalytickému pojetí je, že bytostné Já obsahuje nejen osobní aspekty, nýbrž i aspekty kolektivní a transpersonální. Jako symbol bytostného Já uvádí Jung hlavně Krista, někdy také Buddhu.²⁴⁴

Toto bytostné Já je řídicím středem celku psýché jak (vědomé i nevědomé), stejně jako Já (das go, ego) je středem vědomé osobnosti. Jednoduše řečeno, Já je sídlem subjektivní identity a bytostné Já objektivní identity. Bytostné Já je svrchovanou psychickou autoritou a Já se jí podřizuje. Bytostné Já je vyjadřováno určitým typickým symbolickým obrazem zvaným mandala, ale i jinými obrazy a motivy jako např. motiv celosti, úplnosti, sjednocení protikladů, tvůrčí okamžik. To vše odkazuje k bytostnému Já, jako ústřednímu zdroji životní energie.²⁴⁵

Za psychologicky nejrozvinutější a nejvytříbenější personifikovaný symbol bytostného Já pokládá Jung vedle Buddhy, především Ježíše Krista. Formálním obrazným symbolem je mandala. Jako symbol celistvosti se mandala objevuje zejména u pacientů zápasících s vnitřním chaosem. Bytostné Já lze tedy charakterizovat také jako archetyp vnitřního řádu.²⁴⁶

„Mé obrazy mandal byly piktogramy stavu mého bytostného Já , jež mě byly denně doručovány. Viděl jsem jak bytostné Já, tj. má celost, funguje...Měl jsem zřetelný pocit čehosi centrálního a časem jsem získal živou představu bytostného Já. Připadalo mi jako monáda, která je já a která je můj svět. Mandala znázorňuje tuto monádu a odpovídá mikrokosmické povaze duše.“²⁴⁷

²⁴⁴ Müller, L. Müller, A. Slovník analytické psychologie. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7178-863-5. s. 51.

²⁴⁵ Edinger, E. F. Já a archetyp, Individuace a náboženská funkce psýché. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2006. s. 13-15.

²⁴⁶ Starý, R. Potíže s hlubinnou psychologií. Praha: PROSTOR, 1990. s. 200.

²⁴⁷ Jung, C. G. Vzpomínky sny a myšlenky. Brno: Atlantis, 1998. ISBN 80-7108-178-7. s. 180.

Cílem analytického procesu je ve smyslu individuace proměna osobnosti, jde o neurčitelnou změnu, jejímž jediným kritériem je překonání jáství (egotismu). Touto změnou je myšleno, přesun životního těžiště z ega do bytostného Já, které je středem celistvosti lidské existence na rozdíl od ega, které je v Jungově pojetí středem pole vědomí.²⁴⁸Cílem terapie je tedy stát se sám sebou.

*„Skutečným středem lidského mikrokosmu je bytostné Já, podobně jako středem naší planetární soustavy není Země, ale Slunce. K uznání této vyšší psychické a duchovní instance závisí dosažení skutečné lidské zralosti. Skutečná zralost se dostavuje ve znamení jistého odstupu, respektu, spolupráce a dobrovolné služby ve vztahu Ega k bytostnému Já. Svěbytnost jako cíl individuálního procesu je dle Jungových slov důležitá „jen jako idea, podstatný je však opus, který k tomuto cíli vede, neboť naplňuje čas lidského života smyslem“.*²⁴⁹

8.3. III. fáze: psychologie, Paracelsus a náboženství

Jung věnoval velkou část své vědecké éry studium alchymie a různých druhů náboženství a mytologie. Jeho psychologie je specifická právě tím, že do sebe zahrnuje tak velké množství rozmanitého materiálu, ze kterého čerpal.

Alchymie

Jung jako první psychologicky zpřístupnil alchymii dvacátému století. Poukázal na podobnost alchymistických symbolů s archetypovými snovými obrazy.²⁵⁰

²⁴⁸ Starý, R. *Potíže s hlubinnou psychologií*. Praha: PROSTOR, 1990. ISBN 80-851-90-03-6. s. 200.

²⁴⁹ Jung, C. G. *Die psychologieder Übertragung*. Waltr: 1979, s. 48.

²⁵⁰ Guinnes, Mc.M., Hydeová, M. Jung. Praha: Portál. 2001. ISBN 80-7178-454-0. s. 129.

Podstatu alchymie přiblížil Jungovi text Zlatého květu. Více než deset let trvalo Jungovi, než pronikl do „alchymistického způsobu vyjadřování“. Jung rozpoznal paralelu mezi alchymii a jeho psychologii, našel historický protějšek ke své psychologii. Jung vidí ve své práci s alchymii jeho vnitřní vztah ke Goethovi.²⁵¹

Jung objevil, že je pravděpodobné, že alchymisté neusilovali jen o proměnu neživé hmoty, ale také o svou duchovní proměnu. Našel paralelu procesu individuace a alchymistické práce.²⁵² Alchymisté, kteří prováděli pokusy v laboratořích, líčili, jak se jim zjevovaly různé obludy v destilačních nádobách. Jung poznal v těchto obludách archetypové obrazy, které vyjadřují psychický stav alchymisty procházejícího stavy deprese, zoufalství a vášně atd. Tyto stavy dle Junga lze srovnat se stadii individuálního procesu během analýzy.²⁵³

Až po setkání s alchymii Jung pochopil, že nevědomí je proces a že vztah já k nevědomým obsahům, vyvolává vlastní proměnu nebo vývoj psýché.²⁵⁴

Kámen mudrců je symbolem bytostného Já a navíc paralelou ke Kristu.²⁵⁵

Jung a náboženství

Náboženství se dle Junga vyvíjelo v několika obdobích, v archaickém, ve starověké civilizaci a v křesťanské tradici. Všichni tito představitelé jednotlivých období mají stejnou zkušenost, vnitřní zkušenost božského. Jung

²⁵¹ Jung, C. G. Vzpomínky, sny a myšlenky. Brno: Atlantis, 1998. ISBN 80-7108-178-7. s. 188.

²⁵² Jacobi, J. Psychologie C. G. Junga. Praha: Psychoanalytické nakladatelství. 1992. s. 75.

²⁵³ Guinnes, Mc.M., Hydeová, M. Jung. Praha: Portál. 2001. ISBN 80-7178-454-0. s. 136.

²⁵⁴ Jung, C. G. Sny, vzpomínky, sny a myšlenky. Brno: Atlantis, 1998. ISBN 80-7108-178-7. s. 192

²⁵⁵ Müller, A. Müller, L. Slovník analytické psychologie. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7178-863-5. s. 14.

tento zážitek nazývá numinózním²⁵⁶ Vnitřní zkušenost, míněno zážitek, například šaman slyší velkého ducha, křesťanský mystik Krista v sobě. Oba mluví o archetypu celosti. O archetypu bytostného Já, který je znázorněn obrazem Boha.²⁵⁷

Jung dále přirovnává individuální proces ke spasení a obraz celistvosti bytostného Já ke Kristu. Individuální proces je dle něho promítnut do katolické mše, v níž chléb a víno symbolizují Krista. Katolická mše nepřipomíná jen jeho oběť a smrt, ale také jeho vzkříšení a přeměnu. Jung opět objevuje paralelu u aztéckých předků, šamanských rituálů, v tibetském buddhismu a v mnoha jiných náboženských tradicích. Jung tyto zážitky překládá a přirovnává k procesu, kdy se člověk stává celistvým prostřednictvím oběti. Katolická mše má původ u stejných psychických procesů jako starodávné pohanské rituály.²⁵⁸

Jung rovněž kritizoval patriarchální pojetí společnosti, konkrétně v židovském a protestantském světě. V katolickém duchovním světě teprve nedávno byla uznána Matka Boží jako Nevěsta Kristova a přijata v Božském thalamu. Tím se posunul ženský princip do nejtěsnější blízkosti mužské Trojice.²⁵⁹

Aktivní imaginace

Metodu imaginace neobjevil Jung, pouze ji zavedl do terapie. Výrazněji a již ve správném pojetí se o ní zmiňoval již Kant a Hegel. Kant imaginaci popisuje jako něco, co nám umožňuje nahlédnout až do oblastí mimo naší zkušenost. Je cestou k nadsmyslnému do světa ideí, kam nelze jít přes rozum. Hegel považuje roli fantazie za důležitou například v umění a na místech kam

²⁵⁶ Z řečtiny numen nebo numina – vládoucí bůh

²⁵⁷ Guinness, Mc.M., Hydeová, M. Jung. Praha: Portál. 2001. ISBN 80-7178-454-0. s. 111

²⁵⁸ Guinness, Mc.M., Hydeová, M. Jung. Praha: Portál. 2001. ISBN 80-7178-454-0. s. 113. – 115.

²⁵⁹ Jung, C. G. Vzpomínky, sny a myšlenky. Brno: Atlantis, 1998. ISBN 80-7108-178-7. s. 186.

nemůže vědecká analýza. U Freuda je projevem fantazie dětí hra, ale dospělí, jelikož si dětskou formou hrát nemůže, fantazíruje. Také jeho fantazijní přání jsou zcela reálná, ale projevují se ve snech, či výtvarném projevu.²⁶⁰

Aktivní imaginace je obecně vyvolávání vnitřních obrazů vlastním výkonem představivosti a myšlení. V Jungově psychologii terapeut vede člověka k vědomému sestupování do hlubin vlastní duše, pomáhá mu porozumět těmto obsahům a jejich integraci do vědomí.²⁶¹

Aktivní imaginace se plně rozvinula v terapeutických oborech a je plně využívána dodnes.

9. Srovnání východisek psychoanalýzy a analytické psychologie

Tato kapitola bude věnována srovnávání základních východisek psychoanalýzy a analytické psychologie z hlediska používaného materiálu a interpretační strategie. Bude zde popsáno, z jakého filosofického hlediska vycházeli a jak tím byli ovlivněni v jejich nazírání na svět, tudíž i na psychologii. Zdůrazněny budou rozdíly v nazírání na náboženství, jelikož bylo velmi rozdílné a mělo v zásadě vliv na jejich přínos v psychologii. Dále bude věnována snům a symbolům, na kterých bude ukázáno, jak rozdílně k nim přistupovali a interpretovali je.

²⁶⁰ Čáčka, O. Psychologie imaginativní psychologie. Brno: Masarykova univerzita. 1994. ISBN 80-210-0223-9. s. 9. – 10.

²⁶¹ Jacobi, J. Psychologie C. G. Junga. Praha: Psychoanalytické nakladatelství. 1992. s. 75

V závěru dojde ke stručnému shrnutí zásadních rozdílů mezi těmito dvěma velikány, respektive mezi jejich názory na daná dílčí témata psychologie.

Obecně vzato jsou z filosofického hlediska rozdíly mezi Freudem a Jungem v pojmání obrazu světa. Freud vycházel z karteziánsko-mechanického modelu, který je přísně podřízen determinismu a stál na přísně vědeckých základech. Nemluvě o rozdělení mysli a těla. Na rozdíl od Junga, který vychází z nového obrazu světa, z obrazu kvantové fyziky.

Kvantová teorie vystupuje jako nová teorie hmoty a jejího pohybu. To znamená, že nejen látka, ale i energie se chová jako částice. Z čehož vyplývá, že jednotlivé částice látky a energie se chovají nepředvídatelně a tudíž nelze hovořit o determinismu, ale principu nahodilosti a pravděpodobnosti.²⁶²

Freud byl ovlivněn Helmholtzovou lékařskou školou, která chtěla principy Newtonovské mechaniky zavést i do jiných oborů. Freud se snažil v duchu Helmholtzovy školy utvářet svůj popis psychologických pochodů. Dle Brueckeho²⁶³ názoru jsou biologické organismy složitými systémy atomů, ovládanými přísnými zákony, zvláště principem zachování energie.²⁶⁴

K nejcharakterističtějším rysům newtonovské mechaniky patří přísný determinismus. Freud tuto přísnou podřízenost převádí na duševní pochody. Každá psychologická událost byla viděna jako výsledek a zároveň příčina jiných událostí. To znamená, že Freud odhaloval příčiny současnosti hlavně v minulosti, konkrétně v dětství. Vše má svoji příčinu a následek a věřil, že dítě se rodí jako tabula rasa.²⁶⁵

²⁶²Špůr, J. Úvod do systemické filosofie. Plzeň, Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-007-1. s. 55.

²⁶³ Hlavní představitel Helmholtzovy školy

²⁶⁴ Groff, S. Za hranice mozku. Praha: GEMMA89, 1992. ISBN 80-85 206-12-9. s. 111. -112.

²⁶⁵Groff, S. Za hranice mozku. Praha: GEMMA89, 1992. ISBN 80-85 206-12-9. s. 113. – 114.

Jungův objev synchronicity, jež popírá příčinnost a následnost, mu umožňuje na rozdíl od Freuda pohlížet na vývoj člověka a vůbec na veškeré děje v přírodě, jako na akauzální, to znamená, že příčiny nehledá nutně v minulosti získané vlivem objektivních zkušeností. Člověk dle něho se nerodí jako tabula rasa, ale přichází na svět již se zděděnou strukturou psýchy (archetypy). Jung také vrátil duši výsostné postavení a spojil ji s tělem.

Jungova psychologie na rozdíl od Freuda vychází z náboženské orientace psýché.²⁶⁶ Jung sbíral významný materiál v minulosti, obzvláště pak v mýtech, které mu umožnily nahlédnout do nevědomí a přivedly jej k myšlence kolektivního nevědomí. Pro Junga byl také významný materiál alchymický. V alchymii spatřoval v mnoha bodech paralely s křesťanskou vírou a se svojí psychologií. Pracoval s fantazií, ze které se později vyvinula aktivní imaginace. Jeho zhmotnělé fantazie jako cíle individuace a symbolu bytostného Já můžeme vidět v jeho díle „Červená kniha“(viz příloha). Jung používal při terapii kresbu, nechal pacienty kreslit jejich momentální fantazie, a to jim pomáhalo k uchopení jejich celistvosti.

Na rozdíl od Freuda propojil psychologii s historií, viděl návaznost současné společnosti s dávnými prastarými národy.

Freud náboženství odmítal a považoval za kolektivní neurózu. Náboženství dle Freuda má kořeny v prvotním oidipovském zločinu, které dalo vzniknout totemismu. Historicky vzato je náboženství podle Freuda záležitostí mužskou. Ženy se totiž na oidipovské vzpouře nepodílejí, získávají smysl až sekundárně, tím, že participují na genech svých otců.²⁶⁷

Sny a symboly hráli pro oba dva (Freuda i Junga) významnou roli v terapii. Každý vysvětloval roli snu zcela jinak. Pro Freuda byl sen stejně jako

²⁶⁶ Müller, A. Müller, I. Slovník analytické psychologie. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7178-863-5. s. 323.

²⁶⁷ Říčan, P. Psychologie náboženství. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-547-4. s. 191.

pro Junga projevem nevědomí, ale ve snech se dle Freuda ukazovaly nesplněná přání a potlačené touhy. Sen byl pro něho tajemno, které je nutné rozluštit.

Sny jsou dle Freuda primitivní a iracionální duševní jevy, které ignorují logiku. Sny se tudíž musí primárně zabývat dětskou sexualitou. I on však musel připustit, že některé typy snů jeho teorii neodpovídají.²⁶⁸

Jung ve snech viděl spojení s přírodou a s dávnými časy. Na rozdíl od Freuda se ve snech nevyjevují potlačená přání, skrze které demaskujeme komplexy, ale jsou to samotné komplexy, které způsobují sny.²⁶⁹ Sny jsou pro Junga spojené se symboly a vůbec symboly jsou pro Jungovu psychologii velmi příznačné. Sny rozlišoval archetypické (velké) a malé sny.

Archetypické sny jsou odlišné tím, že se v nich objevují symbolické obrazy, které pocházejí z kolektivní historie lidského ducha. Jsou to hlavně mytologémata, motivy z pohádek, ale i náboženské motivy, rituální procesy. Tyto archetypové obrazy se objevují jen tehdy, jestliže naše životní situace je krizová, nebo nezvladatelná našimi vlastními vzorci zkušeností. V ten moment je třeba sáhnout po kolektivním vzoru, který nám pomůže danou situaci pochopit.²⁷⁰

Za další odlišnost můžeme označit interpretaci snu, s jakým materiálem pracovali a jak jej interpretovali.

S tím úzce souvisí jejich rozdílný postoj k symbolům. Freud chápe symbol jako metaforické znázornění ideje, přání nebo konfliktu, jež úspěšně zastírá pravý smysl ideje.²⁷¹ Symboly pro Junga představovaly živé entity, snažící se vyjádřit něco doposud neznámého - intuitivní ideje. Symboly

²⁶⁸ Storr, A. Freud. Praha: ARGO, 1996. ISBN 80-85794-93-4. s. 41.

²⁶⁹ Rafailov, B. C. G. *Jung v zrcadle filosofie*. Brno: Emitos spol. s.r.o., 2010. s. 79.

²⁷⁰ Dieckmann, H. *Sny jako řeč duše*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-858-9. s. 43. a 49.

²⁷¹ Stevens, A. Jung. Praha: ARGO, 1996. ISBN 80-7203-012-3. s. 111.

znamenaají více než nám říkají, jsou důležité pro náš vývoj osobnosti a smíření rozporů. Jung je přesvědčen, že mají transientní funkci, jelikož pomáhají všem přechodům z jednoho psychologického stavu od druhého. Symboly proto hrají důležitou roli v procesu uzdravování a individuace bytostného Já. Lidé jsou jedinými v živočišné říši schopnými vytvářet symboly.²⁷²

Jak již bylo uvedeno, Jung pracoval se symboly mýtů, pohádek a alchymií. Freud se symbolikou, která se převážně týkala sexuálních motivů.

Například budovy, schody, doly znamenaly ve Freudově symbolice pohlavní ústrojí, klobouk - mužské pohlavní ústrojí, být přejet znamená symbol pohlavního styku atd.²⁷³ Pro lepší objasnění vkládám příklady.

Freudova interpretace

Sen

„Sen mladého muže, který se prochází s otcem na nějakém místě, nejspíš je to Prátr, neboť je vidět Rotundu. Před ní je menší přístavek a na ní je přivázan balónek, značně ochablý. Přichází do dvora, kde je rozprostřena velká plechová deska. Otec se ptá, k čemu to je a chce utrhnout kus z té desky, ale bojí se. Snící mu říká, stačí se jen zeptat dozorce a pak si můžeš vzít. Z tohoto dvora vedou schody dolů do dolu, jehož stěny jsou měkce vypořstrovány. Na konci toho dolu je další plošina a potom začíná nový důl.“²⁷⁴

Interpretace

„Rotunda je snícího pohlavní ústrojí a uvázaný ochablý balónek je jeho pyj, jehož ochablostí pacient trpí. Freud ještě podává jiný výklad; Rotunda je sedacím ústrojím a přístavek šourek. Otázka k čemu to je; tj. ptá se na účel

²⁷²(Tamtéž s. 112)

²⁷³ Freud, S. Výklad snů. Pelhřimov, Nová tiskárna Pelhřimov, 2003. ISBN 80-86559-16-5. s. 218. – 219.

²⁷⁴Freud, S. Výklad snů. Pelhřimov, Nová tiskárna Pelhřimov, 2003. ISBN 80-86559-16-5. s. 220.

*pohlavního orgánu. Utržení plechu znamená obchodní nepoctivost, ale sám snící dodává, že to znamená onanie (v interpretaci u Freuda tajemství onanie je vyjádřeno veřejně). Důl a měkké vypořádání značí pochvu a sestupování stejně jako vystupování znamená soulož v pochvě. Další plošina s novým dolem byla odkryta jako cizoložství, které pacient v jisté době praktikoval“.*²⁷⁵

Sen kastráční

Malému chlapci, jemuž otcův návrat z pole je zřejmě nepříjemný, se zdá o jeho otci, který si nese vlastní hlavu na talíři.²⁷⁶

Student, který trpí nutkavou neurózou, měl v dětství opakující se sen. Ve snu byl u holiče, přišla jeho matka, která mu usekla hlavu.²⁷⁷

Jungova interpretace

Malý sen

Snící se nalézal v malé vesnici ve Švýcarsku. Ve snu vystupuje jako slavnostně oblečená postava v černém, dlouhém kabátě; pod paží nese několik tlustých knih. Je tam skupina milých hochů, ve kterých poznává své žáky (pacient učitel), kteří se diví a říkají, že se tady moc často neobjevuje.

Interpretace

„Pacient je velmi ambiciózní a v momentální době usiluje o profesuru. Ve snu se ukazuje, příliš velké zapálení do práce a kariérního postupu. Vesnice

²⁷⁵(Tamtéž s. 220)

²⁷⁶(Tamtéž s. 221)

²⁷⁷(Tamtéž s. 221)

*v horách představuje, že se dostal velmi vysoko za velkého úsilí a neuvědomuje si tento fakt, chtěl by jít dál, ale ve skutečnosti už dál jít nemůže. Sen mu ukazuje jeho aktuální psychologickou cestu. Naznačuje mu, že si často nevzpomíná odkud pochází. Naopak myslí na svou kariéru a doufá v povýšení. Proto ho sen přivádí do jeho rodného prostředí, aby si uvědomil, kolik toho dokázal, čím původně byl a že existují přirozené hranice lidského úsilí“.*²⁷⁸

Archetypový sen

Snící je nevzdělaný, ne příliš inteligentní zbožný černocho.

Ze snu je vyňata jen ta podstatná část.

Sen

*Snícímu se zdál sen o muži ukřižovaném na kole.*²⁷⁹

Interpretace

*„Ukřižování na kole je mytologický motiv. Je to starověké sluneční kolo a ukřižování je oběť slunečnímu Bohu k jeho usmíření. Jako dříve byly nabízeny lidské a zvířecí oběti k úrodnosti země. Sluneční kolo je mimořádně archaická představa, možná vůbec nejstarší náboženská představa vůbec. Rhódské sluneční kolo je tudíž původní vize, zřejmě archetypický obraz slunce. K tomu Jung dodává, že naše vědomá vědecká psýché začala na matici nevědomé psýché.“*²⁸⁰

*„Ve snu toho černocho je člověk na kole opakováním řeckého mytologického motivu Ixiona, který jelikož se provinil vůči lidem i bohům, byl Diem připoután na neustále se otáčející se kolo.“*²⁸¹

²⁷⁸ Jung, C. G. Analytická psychologie její teorie a praxe. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0418-1. s. 90.

²⁷⁹ Jung, C. G. Analytická psychologie její teorie a praxe. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0418-1. s. 50.

²⁸⁰ Jung, C. G. Analytická psychologie její teorie a praxe. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0418-1. s. 50.

²⁸¹ (Tamtéž s. 51.)

Sny tohoto typu Jung považuje za důkaz existence kolektivního nevědomí.

Zásadní rozdíly z hlediska používaného materiálu, jejich interpretaci a obecně pojetí snu tkví v základech v jejich nazírání na svět. Freud jako ateista, snažící se pracovat pouze vědecky, podřízen přísnému determinismu, své sexuální teorii a odpůrce všeho duchovního a spirituálního. Proti němu Jung věřící člověk, otevřen spiritualitě a okultismu, popírající determinismus proti své synchronicitě a indeterminismu.

Shrnutí

Zásadní rozdíl mezi nimi byl v rozdílném nazírání na obraz světa. Náboženství, které hrálo významnou roli pro Junga, Freud odmítal. Sny byly pro oba dva velmi významným materiálem k pochopení problému člověka, jeho léčby a oba dva byli přesvědčeni, že pocházejí z nevědomí. Rozdíl byl v jejich interpretaci a v materiálu, ze kterého čerpali. To co je také rozdělovalo ještě za časů, kdy spolu pracovali, byly názory na duchovno a sexualitu. Freud nemohl přijmout Jungovu spiritualitu a Boha a Jung Freudovu sexuální teorii jako dogma. Tyto rozpory byly natolik vážné, že je nakonec rozdělily.

To co k tomu jistě přispělo, bylo dílo „Proměny a symboly libida“. Jung v něm přepracoval pojem libida, zavrhl oidipovský komplex a incestní tabu.

Rozšíření Freudova nevědomí o kolektivní nevědomí je velmi významné. Nejen proto, že se nám otevřela nová dimenze našeho nevědomí, ale Jungova psychologie se začala od toho okamžiku ubírat zcela jiným směrem. Od té doby se Jungova psychologie spojila s mýty, alchymií, prastarými národy, kultem a symboly. A zcela se proměnil pohled na psýchu narozeného dítěte.

10. Závěr

V mé Diplomové práci se mi podařilo najít historické, vědecké i kulturní podmínky zrození analytické psychologie. V době, kdy se začala plně vyvíjet, se schylovalo k první světové válce, která následně napomohla jejímu rozšíření. Společnost byla přetechnizována a zapomínalo se na člověka jako individuum a na Boha. Analytická psychologie v čele s C. G. Jungem znovu přivedla spiritualitu a s ní i Boha. Změnou paradigmatů a objevem kvantové fyziky se plně změnil pohled na svět. Nízké postavení žen ve společnosti sehrálo ve vývoji analytické psychologie také svou úlohu. V kultuře se objevila řada nových uměleckých směrů a jejich přijetí podnítilo ve společnosti touhu po něčem novém a dalo prostor pro vznik nového i ve vědeckém světě.

V práci se také podařilo nalézt odlišnosti analytické psychologie od klasické psychoanalýzy. K tomuto účelu dobře posloužila komparativní analýza. Touto metodou byla srovnána díla dvou významných představitelů

rozvoje psychologie té doby. Sigmunda Freuda, který je považován za zakladatele psychoanalýzy a Carla Gustava Junga, jako prvního představitele analytické psychologie. Pro srovnání obou autorů byly vybrány proměnné, které nejlépe charakterizovaly rozdíly mezi klasickou psychoanalýzou a analytickou psychologií. Komparativní analýza byla provedena na základě kulturologického přehledu, který vymezoval danou dobu a na dobovou podmíněnost bylo pohlíženo z úhlů historických, vědeckých i socioekonomických.

Výsledkem diplomové práce je potvrzení dopadu koncepce na dobový kulturní kontext, který koncepci zrodil. Potvrzeno bylo také to, že se i on působením koncepce proměnil. Na vědeckém poli dal vzniknout novému směru, který se nazýval New Age. V sociokulturním prostředí se díky němu lidé začali obracet ke své individualitě a znovu nacházeli Boha. V uměleckém světě vznikaly nové obrazy, stavby a nová literatura, ovlivněné novými směry.

Díla dvou autorů jsou ve vědecké literatuře popisována poměrně často, ale jejich prolínání se s dobovým kontextem a kulturologií je poměrně ojedinělá. V tomto spatřuji její největší přínos.

Diplomová práce může čtenářům napomoci úzce zaměřeným rozborem děl pochopit dobu, ze které vycházely a pomůže jim také podobné jevy sledovat i v současné psychologii.

V osobní rovině mi práce napomohla k hlubšímu porozumění analytické psychologie a poskytla mi směr, kterému se ve své praxi chci věnovat. Proces individuace, znovuobjevení bytostného Já, budu používat při arteterapii v kombinaci s grafologií. Díky diplomové práci jsem se ocitla jako partner analytického psychologa a sama na sobě vyzkoušela působení analytické psychoterapie, a tak došlo i zde ke vzájemné interakci a k prolnutí teoretické práce s praktickou stránkou.

Přestože rozsah této práce neumožnil zahrnout další autory, dává možnost stejnými metodami zkoumat i díla dalších představitelů analytické psychologie v souvislosti s dobovým kontextem.

11. Seznam použité literatury

Appignanesi,R. Zarate,O. Freud pro začátečníky. Brno: Ando Publishing, 1995. ISBN 80-902032-0-5.

Blacková, M. Mitchel, S. Freud a po Freudovi. Praha: TRITON, 1999. ISBN 80-7253-029-7.

Borossa, J. Témata psychoanalýzy I. Praha: Portál, s.r.o., 2002. ISBN 80-7178-609-8.

Brůžek, M. Úvod k teorii kultury. Praha: Práce, 1980.

Burda, F. Člověk a jeho cesta ke svobodě na pozadí humanistických koncepcí dvacátého století. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2010. ISBN 978-80-7435090-0.

Coreth, E., Ehlen, P., Haeffner, G., Ricken, F. Filosofie 20. století. Olomouc: Nakladatelství Olomouc. ISBN 80-7182-209-4.

Čačka, O. Psychologie imaginativní psychologie. Brno: Masarykova univerzita. 1994. ISBN 80-210-0223-9.

Čermák, I. a kolektiv. 150let od narození Sigmunda Freuda. Praha: CEP, 2006. ISBN 1212-3299.

Černoušek, M. Šílenství v zrcadle dějin. Praha: Grada Avicenum, 1994. ISBN 80-7169-086-4.

Darwin, Ch. O vzniku druhů přírodním výběrem, Praha: 2007.

Holeček, V. Miňhová, J. Prunner, P. Dějiny psychologie pro právníky. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-065-9.

Demjančuk, N. Filosofie a vědecké myšlení. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-19-8. s 9. – 14.

Dieckmann, H. Sny jako řeč duše. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-858-9.

Dilthey, Wilhelm. Uvedení ve vědy duchové: Pokus položit základ ke studiu společnosti a dějin. Praha: Rozhled, 1901.

Edinger, E. F. Já a archetyp, Individuace a náboženská funkce psyché. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2006.

Elcock, J., Jones, D. History and Theories of Psychology: A Critical Perspective. London: Oxford University Press, 2001. ISBN 0 340 74116 3.

Fajkus, B. Filosofie a metodologie vědy: Praha:Academia, 2005. ISBN 80-200-1304-0.

- Frankl, G. Archeologie mysli. Sociální dějiny nevědomí 1. část. Praha: Portál, s.r.o., 2003. ISBN 80-7178-692-6.
- Freud, S. Spisy z let 1925-1931. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2007. ISBN 80-86123-23-5.
- Freud, S. Výklad snů. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2003. ISBN 80-86559-16-5.
- Freud, Sigmund. Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci. Praha: Orbis, 1991.
- Fromm, E. Psychoanalýza a náboženství. Praha: AURORA, 2003. ISBN 80-7299-066-7.
- Frosh, S. Freud, Psychoanalysis and Anti-Semitism. Psychoanalytic Review 91, no. 3, 2004.
- Giddens, A. Sociologie. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
- Groff, S. Za hranice mozku. Praha: GEMMA89, 1992. ISBN 164-003-92.
- Guinnes, Mc. M., Hydeová, M. Jung. Praha: Portál. 2001. ISBN 80-7178-454-0.
- Heinamaa, S., Reuter, M. ed. Psychology and Philosophy: Inquiries into the Soul from late Scholasticism to Contemporary Thought. Helsinki: Springer, 2009. ISBN 978-1-4020-8581-9.
- Hlavinka, P. Dějiny filosofie jasně a stručně. Příbram: 2008, TRITON. ISBN 978-80-7387-015-7.
- Hopcke, R. Průvodce po vybraných spisech C. G. Junga. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. ISBN 80-900802-9-4.
- Hoskovec, J. Nakonečný, M., Sedláková, M. Psychologie XX. století. Praha: 2002, Karolinum. ISBN 80-246-0300-4.
- Hunt, M. Dějiny psychologie. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-814-2.

- Jacobi, J. Psychologie C.G.Junga. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1992.
- Jung, C. G. AION. Příspěvky k symbolice bytostného Já. Brno. Nakladatelství Tomáše Janečka., 2003. ISBN 80-85880-25-3.
- Jung, C. G. Červená kniha. Praha: Portál, 2010. 978-80-7367-767-1.
- Jung, C. G. *Die psychologieder Übertragung*. Waltr: 1979.
- Jung, C. G. The Structure and Dynamics of the Psyche. Princeton University Press, 1972.
- Jung, C. G. Výbor z díla I., Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi. Brno, Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. ISBN 80-85880-14-8.
- Jung, C. G. Analytická psychologie. Její teorie a praxe. Praha 1992. Academia, 1992. ISBN 80-2000418-1.
- Jung, C. G. Výbor z díla II. Archetypy a nevědomí. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997.
- Jung, C. G. Výbor z díla II., Archetypy a nevědomí. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. ISBN 80-85880-16-4.
- Jung, C. G. Výbor z díla V. Snové symboly individuálního procesu. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka. 1999. ISBN80-85880-11-3.
- Jung, C. G. Vzpomínky, sny, myšlenky. Brno: Atlantis, 1998. ISBN 80-7108-178-7
- Kastová, V. Dynamika symbolů. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-371-4.
- Fisher, S. Greenberg, R. The Scientific Credibility of Freud's Theories and Therapy. New York: Basic Books, 1977. ISBN 023106215X.

Kocourek, J. Horizonty psychoanalýzy. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1992.

Kohoutek, R. Dějiny psychologie pro pedagogy. Brno: 2008, Masarykova univerzita. ISN 978-80-210-4540-8.

Kolář, Z. Člověk v soudobé analýze. In K problematice světa, člověka a dějin ve filozofii XX. století. České Budějovice: Pedagogická fakulta JU, 1994. ISBN 80-7040-097-8.

Kuklík, J. Kuklík, J. DĚJINY 20. století. Praha: SPL-Práce. 2000. ISBN 80-86287-15-7.

Lexikon teorie literatury a kultury. Brno: 2006, Host-vydavatelství, s.r.o. ISBN 80-7294-170-4.

Mollon, P. a kolektiv. Témata psychoanalýzy I. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-609-8. s. 16.

Moore, R. L. C. G. Jung a křesťanská spiritualita. Praha: Portál, s.r.o., 1998. ISBN 80-7178-195-9.

Oliveriusová, J. Nástin dějin kultury. Praha: IDEA SERVIS, 2011. ISBN 978-80-85970-72-2.

Peregrin, J. Kapitoly z analytické filosofie. Praha: FILOSOFIA, 2005. ISBN 80-7007-207-5.

Plhánková, A. Dějiny psychologie I. Olomouc: 2004, Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-224-0901-1.

Hoskovec, J. Nakonečný, M. Sedláková, M. Psychologie XX. Století. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0300-4.

Puškářová, M. Olomouc: FONTÁNA, 2002. ISBN 80-7336-009-8.

Rafailov, B. C. G. Jung v zrcadle filosofie. Brno: Emitos spol. s.r.o., 2010.

Richards, G. Putting Psychology in its Place: Critical Historical Perspectives. New York: Routledge, 2010. ISBN 978-0-415-45580-0.

Říčan, P. Psychologie náboženství. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-547-4.

Sandler, A. a kolektiv. Pacient a analytik. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901601-2.

Sandler, J. Dare, Ch. Holder, A. Pacient a analytik. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901601-2-3.

Sharp, D. Slovník základních pojmů psychologie C. C. Junga. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. ISBN 80-85880-39-3

Schwanitz, D. Vzdělanost jako živý dialog s minulostí. Praha: PROSTOR, 2011. ISBN 978-80-7260-256-8.

Schwartz, J. Dějiny psychoanalýzy. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-393-8.

Smékal, V. Předmluva. In Jung, C. G. Analytická psychologie: její teorie a praxe. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0418-1.

Stark, S. Filosofie 18. - 20. Století. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-206-6.

Starý, R. Potíže s hlubinnou psychologií. Praha: PROSTOR, 1990. ISBN 80-85190-03-6.

Stevens, A. Jung. Praha: ARGO, 1996. ISBN 80-7203-012-3.

Storr, A. Freud. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-85794-93-4.

Vaněk, J. Filosofie a kultura v evropských dějinách. Příbram: PROFESIONAL PUBLISHING, 2007. ISBN 978-80-86946-47-4.

Vavřda, V. Otázky soudobé psychoanalýzy. Praha: NLN, 2005. ISBN 80-7106-672-9.

<http://www.psychocentrum-brno.cz/pred-02.php>

Seminar_Vliv_C_G_Junga.pdf (application/pdfobjekt) [on line]. Dostupný z http://www.psychopompos.cz/data/Seminar-Vliv_C_G_Junga.pdf . [cit. 2012 – 6 – 10].

12. **Résumé**

My thesis is focused on culturological analysis of analytical psychology in the twentieth century. In my work I examine the historical and cultural conditions of scientific birth of analytical psychology. It differs from classical psychoanalysis in terms of material used, the method of processing and interpretation. As a representative of psychoanalysis and analytical psychology, I chose their founder, Sigmund Freud and Carl Gustav Jung. In conclusion, I point to the historical conditions that gave birth to analytical psychology and analytic psychology as it affected the culture of that time.

13. Přílohy

The bhagavadgita
says: whenever there
is a decline of the law
and an increase of iniquity,
then I put forth
myself; for the rescue
of the pious and for the
destruction of the wicked
and for the establishment
of the law I am born
in every age.

liegt mir um die brust heimlich und den mantel getragen über nacht gewan ich die

Jung, C. G. Červená kniha. Praha: Portál, 2010. 978-80-7367-767-1.

Jung, C. G. Červená kniha. Praha: Portál, 2010. 978-80-7367-767-1.

Jung, C. G. Červená kniha. Praha: Portál, 2010. 978-80-7367-767-1.

Jung, C. G. Červená kniha. Praha: Portál, 2010. 978-80-7367-767-1.

d'vfluchte drache hal die spite soffen d'bau wird ihm aufgeschnit v' nun muos er do soñ-gold h'geb soñit sein
 bluch diez v' die unrichte almanach d'alt d'herr d' die wucherube grüne hülle v' flote (d' d' jüngling) v' mit holt
 Siegfried v'lt.

Jung, C. G. Červená kniha. Praha: Portál, 2010. 978-80-7367-767-1.

